

Západočeská Univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Smysl aparátu zajetí:
G. Deleuze a M. Foucault o vztahu války a společnosti

Marta Komašková

Plzeň
2022

Západočeská Univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra sociologie

Studijní program: Sociologie

Studijní obor: Sociologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Smysl aparátu zajetí:

G. Deleuze a M. Foucault o vztahu války a společnosti

Marta Komašková

Vedoucí práce : Mgr. Martin Švantner Ph.D.

pracoviště : Katedra sociologie ZČU

Plzeň

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že práci jsem vypracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury.

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Martinu Švantnerovi Ph.D, za cenné rady a připomínky. Další dík patří Adamovi a Janu, za cenné konverzace a rodině za podporu.

OBSAH PRÁCE

Úvod	5
Cíl práce	7
O vztahu války a společnosti	8
Vztah válečného stroje a státního aparátu - koncepce F. Guattariho a G. Deleuze	8
Nomádství - kočovnictví	8
O stroji	11
Je válka komplementární se státem?	12
Mír, nebo světový válečný stroj?	15
Co je aparát zajetí? Stát	17
Kapitalismus a státní aparát	22
Komplementární vztah politiky a války - koncepce M. Foucaulta	27
Koncept moci	27
Válka ve Foucaultově pojetí	32
Srovnání koncepcí - Analýza teorií	38
Závěr	46
Slovníček základních pojmů	48
Seznam použité literatury	51
Seznam literatury	51
Internetové zdroje	52
Resumé	54

1. Úvod

V práci analyzuji a srovnávám vybrané aspekty dvou vlivných sociálně filozofických koncepcí, které mají podstatný vliv na utváření soudobého pojetí sociální ontologie. Jak uvádí Manuel De Landa, ontologií jsou míněny zprvu skrytá jsoucna a entity, které jsou v abstrakci uchopeny a určeny jako existující. Ontologické závazky k nim jsou tedy základní předpoklady jakékoli filosofie, tedy nakonec i jakékoliv teoretické nebo sociálněvědní perspektivy. Bývá to tedy to, co nebývá zvykem vysvětlovat, ale na jehož základě bývá vysvětlováno všechno ostatní (De Landa 2011). Na druhé straně tyto obecné pojmy jsou předmětem teoretické reflexe a revize: v sociologii je to například pojem samotné „společnosti“, v teorii mezinárodních vztahů například pojmy jako „stát“, „suverenita“ či „teritorium“, v politických vědách například pojem „moci“.

V této práci se chci zaměřit právě na ontologické základy dvou vlivných teoretických koncepcí. Jednak na ideu vztahu válečného stroje a státního aparátu představenou v díle *Tisíc plošin* (Deleuze, Guattari 2010) filosofa Gillesse Deleuze (1925-1995) a psychoanalytika Félixeho Guattariho (1930-1992). Na straně druhé jde o koncepci filosofa a historika Michela Foucaulta (1926-1984) pojednávající o komplementární relaci politiky a války, tematizované v cyklu přednášek *Je třeba bránit společnost* (Foucault 2005).

Je těžké pojednávat o těchto autorech aniž by nebylo třeba vyjasnit některé z jejich stěžejních koncepcí. Pokusím se tedy vždy rámcově věnovat kontextu, který je nezbytný pro porozumění zde analyzovaných koncepcí.

Usiluji o srozumění s vybranými aspekty z děl výše zmíněných autorů, zejména co se jejich myšlení o vztahu války a společnosti týče. Čtenáře bych v první části chtěla provést Deleuzovou ideou válečného stroje jakožto svébytného uskupení, odděleného či přivlastňovaného státním aparátem, v druhé části se věnuji pojetí nikdy neutuchající války podle Michela Foucaulta. Protože Deleuzova a Guattariho teorie je poněkud spleťitější a z mého pohledu komplexnější, neboť se propojuje i s analýzou kapitalismu, věnuji se jí v práci proporčně více.

Tato práce neusiluje o poskytnutí úvodu do děl autorů, proto v ní nebude věnován čas encyklopedickému vymezení a tradičnímu zařazení těchto badatelů. Následuji tím samotnou

perspektivu zvolených autorů. Jak Deleuze a Guattari, tak Foucault udržovali vůči určitému (a také často zjednodušujícímu) zařazení pod encyklopedická hesla až bojovnou distanci.¹ Považuji však za důležité podotknout, že autoři k sobě chovali vzájemný obdiv a panovalo mezi nimi jisté intelektuální přátelství.²

Tato práce vznikla z popudu zabývat se do větší hloubky věděním a poznatky z minulosti, a přitom právě stejně tak touhou zabývat se myšlením současnosti, více než vytvářením a generováním poznatků nových a rychlých, samoučelných. Přesto usiluji o to přispět do diskuze a porovnat, přehodnotit dostupné vědění (dostupné vědění je to totiž natolik, nakolik času a zejména pozornosti je nám dáno mu věnovat). V práci se, částečně po vzoru Maffesoliho, snažím shromáždit to, co je rozptýlené, a neznásilnit přitom to, na co se analýza vztahuje (Maffesoli, 2002: 14-15). Možná, že se má práce může jevit spíše mnohoznačná než-li jednoznačná, snažím se v ní přeci jen uspořádat neuspořádané a složit dohromady to částečné a fragmentární.

---

¹ viz Marcelli M. (1995) *Michel Foucault alebo stat' sa iným*. Archa. Bratislava

² Foucault např. napsal úvod k francouzskému vydání knihy D&G, v překladu *Anti-Oedipus, Capitalism and Schizophrenia* (1983), Deleuze zase po smrti Foucaulta na jeho počest vydal knihu *Foucault* (1996) a začal o něm přednášet.

2. Cíl práce

Cílem je porovnat koncepce zmíněných autorit v sociální teorii. Současně se tím věnovat problémům a proměnám mocenských struktur a toho jak jsou s válkou spřízněné. Mapuji vybrané části zásadního myšlení výše uvedených autorů, a usiluji tak o nastínění problematiky moci, politiky a války, a přehodnocení ideje míru. Věnuji se tak i spojitosti mezi věděním, diskursem a mocí. Konsekventním, dílčím cílem je připravit půdu pro zabývání se potenciálem transformace politických institucí práva, privilegia a moci. Mou snahou je porozumět a věnovat pozornost konceptualizaci boje (jeho formy, důvody) proti stávajícím mocenským strukturám, jelikož boje (ať už krvavé nebo prostřednictvím např. výpovědí) svou samotnou povahou odkazují k mocenským asymetriím, strukturám a nerovnostem. Mocenská asymetrie může odkazovat jak k převaze silové v podobě armády, tak i např. k arbitrům s diskvalifikační, vylučovací funkcí a jejich privilegované formě vědění. Částečným cílem je představit ve vztahu k autorům teorii státního zajištění a kapitalismu, jež sám o sobě představuje předmět aktivistického a teoretického boje dodnes.

3. O vztahu války a společnosti

3.1. Vztah válečného stroje a státního aparátu - koncepce F. Guattariho a G. Deleuze

3.1.1. Nomádství - kočovnictví

Pojem válečného stroje definují Deleuze a Guattari (dále zkráceně D&G) v několika kontextech: 1) nomád - usedlík, 2) prostor hladký - rýhovaný, 3) stát - sociální hnutí. V této kapitole se budu nejprve věnovat abstraktním pojmům „nomádství“ a „prostoru“. Nomádství je autory pojímáno jakožto protiklad, protipól státu, který je vždy spojený s exterioritou - definovanou autory jako něco, co státům uniká nebo co se staví proti státům (Deleuze, Guattari 2010: 409). Nomádem ale člověk může stávat zrovna tak v poušti jako i ve městě či státu. Stávání se nomádem souvisí především s odlišným způsobem tvorby a okupace prostoru.

Odlišná okupace prostoru nomády souvisí s tvůrčí linií úniku (kreativní proměnou, transformací) a rychlostí. Unikající „nestátní“ (či spíše protistátní?) lidé chtějí uniknout zajetí státem, vytváří a okupují, řečeno s D&G „hladký prostor“ (neměřitelný a oproti státu jinak stratifikovaný), v němž se jejich způsob života či bytí odehrává (obývají ho a vytvářejí). Hladký prostor odkazuje k jinému uspořádání, k neustálé změně, volnosti pohybu (Deleuze, Guattari 2010: 401, 432-5). Důležitým aspektem zmíněné linie úniku je vnímavost k možnostem. Hladký prostor je spojen s nenásledováním konvenčních cest, ale vytvářením spojení napříč různými body, jež zpochybňují geografickou a rigidní sociální organizaci státu, který je často D&G definován oproti prostoru hladkému jako prostor rýhovaný, organizovaný.

S ideou nomádství je bytostně spojena schopnost rychlosti, která se váže na schopnost operovat mimo státní organizace, v tajnosti, mimo systémy dozoru, dohlížení - schopnost být soukromí a vytvářet unikátní spojení - což se stává nejlépe v hladkém prostoru. Stát, vytvářející „rýhovaný prostor“ (měřitelný a stromovitě stratifikovaný) se snaží prostor členit, rýhovat, rozdělovat, aby mu mohl vnutit mu svou formu, uvalovat normy, čímž se ty spojení snaží regulovat, a čímž je zpomaluje. Právě schopnost nomádství vytvářet unikátní spojení a deterritorializovat se (tj. pohybovat směry, které opouští teritorium) nejvíce vysvětluje rozdíly vlastností a deviaci od normálu (ve srovnání s pohybem v segregovaném, odděleném,

normalizovaném prostoru). Umožňuje ne pouhou reprodukci ustanoveného, ale tvořit nové hodnoty, tvorba nového v sobě však zákonitě obsahuje i akt destrukce.

Teritorializace spojená se státem tedy na druhé straně odkazuje ke státnímu „procesu zajetí“; ke správě teritoria, kontrole pobytu a oběhu lidí a věcí v něm. Teritorializace profituje zejména z vývoje veřejného daňového systému a ze státního zachycení měnové ekonomiky (Sibertin-Blanc 2010: 12).

Nomádi spoluvytváří řadu charakteristik hladkého prostoru. Nomádská společnost je neduální, není rozdělena na ovládané a ovládající. Nomádi disponují uměním transformace, díky kterému se proměňují, aby unikli disciplinaci a zajetí, a tvoří - nejsou stálí, usedlí, pohybovaní z bodu do bodu (což je spojeno právě se státem jako jejich protikladem). Následují jakýsi proud, jsou to intuitivní poutníci, tuláci.

Obývat hladký nomádský prostor je ale možné i v moderní státní společnosti, přesto, že jejím principem má být rýhovaný prostor - pohyb z bodu do bodu. Rýhovaný prostor představuje relativní pohyb, předem strukturovaný, organizovaný, předem určený, jako opak pohybu volného.

Např. z „práce“ stát dělá základní jednotku (lineárně přemísťuje z jednoho bodu do druhého; subjekt jako pohybovaný), u svobodné akce, spojené s nestátními lidmi, nomády, je rychlost absolutní (turbulentní zaujímání nějakého prostoru; subjekt chápaný jako samo-pohybující). Rýhované je tedy to, co přetíná proměnlivé, co uspořádává a řadí rozdílné formy, co organizuje (např. usedlický, zemědělský prostor) (Deleuze, Guattari 2010: 424, 442, 454, 460). Jak stát organizuje pohyb lze vidět např. na linii škola - vysoká škola (rozdělená do segmentů) - příslušné povolání. Rýhovanost je důležitá pro vědecký a technologický pokrok, umožňuje progres, přesné, měřitelné poznání. Státní forma dělení prostoru a pohybování subjekty umožňuje vytvářet uzavřené systémy. Problémem může být, že tato forma organizace vytváří násilná omezení, nikoliv pouze ve smyslu například sankčně-právních nařízení, ale i ve způsobu tvoření konvenčních a dominantních linií, které vedou myšlení „jediným správným směrem“, normují, a dohlížejí. Jak je obecně známo, tento aspekt společenské kontroly a dohledu se stal hlavním výzkumným tématem většiny Foucaultových prací.

Jak to souvisí s „válečným strojem“? D&G lokalizují vynález válečného stroje právě na straně nomádů, v exterioritě, v tom, co státu neustále uniká. Válečný stroj je tedy linie úniku, která se snaží zabránit státnímu zajetí, jelikož se nomádi neslučují s usedlickým způsobem života, s určitým teritoriálním principem, jenž je připisován státu.

Nomádi jsou představeni jako vychylující prvek, transformační (uvádí do kolísání, proměn a variací stabilní orientační body, které by umožnily uvalení/vnucování způsobů (Sibertin-Blanc 2010: 8). Působí např. jako rovnostáři či lidé toužící po absolutní svobodě, existující v nevlastněném prostoru. Jako lidé snažící se osvobodit od předem daných regulí, pravidel, struktury či “správných”, ustanovených způsobů.

Představují myšlení vnějšku, neshodující se s formou interiority státu. Reflexe a meditativní stav se zdá být spojen s nomádismem, vnějškem, který dává vzniknout novému, a naproti tomu pokračování v přednastaveném, nerefektivním stavu, se státem. Nomádi zpochybňují “Metodu” ustanovené, privilegované formy, kterou se na ně snaží uvalit stát.

Historie údajně stepní lid, nomády a jejich odlišné inovace chce popírat, avšak nedaří se jí smazat nomádské stopy (Deleuze, Guattari 2010: 462). Proč? Pravděpodobně protože představují heterogenní prvek, narušitele jednoty myšlení státu. „Královská věda“ (Deleuze, Guattari 2010: 414), státem sponzorovaná a institucionálně etablovaná, se snaží interiorizovat vnějšek, přisvojuje si a inkorporuje jeho vynálezy. „Nomádská věda“ a umění je marginálním vůči oficiálně uznávané vědě (představuje nepřesné, přibližné poznání). Bylo by mylné chápat perspektivu D&G binaristicky, jako jednoduchý protiklad. Rýhovaný a hladký prostor, usedlíci a nomádi, stát a válečný stroj jsou spíše póly pohybů a procesů de/reteritorializace. I přes protiklady nomádského a státního je možné přecházet z jednoho do druhého, nezávislý myslitel či kreativní volnomyšlenkář může být zaměstnán státní institucí, systematizován a včleněn do státního aparátu.

Válečný stroj, který nomádi vynalézají, může být mnohým (tajné společnosti, cechy; organizace řemeslníků ve městech chránící zájmy mistrů téhož řemesla před konkurencí apod.), je heterogenním vůči státním aparátům a jejich postupům správy a kontroly nad sociální oblastí, jakož i jejich konkrétním způsobům teritorializace (Sibertin-Blanc 2010: 1).

Nomádství, jak příhodně doplňuje Maffesoli, může být chápáno jako výraz oné náročnosti, to znamená život vytyčený kvalitami. Bloudění s nomádstvím spojené, vyjadřuje podle Maffesoliho rovněž “zuřivou či zdrženlivou revoltu proti ustanovenému řádu a předkládá dobrý klíč k pochopení latentního rebelství [...]” (Maffesoli 2002: 26-27). Je tak v rozporu se státem, který výměnou za podřízení poskytuje jistou ochranu.

Neslučitelnost a nepřátelství nomádů se státem je důležitá právě pro jejich prvek unikání před státním zachycením (ať už jde o zachycení skrze práci, půdu, daně, rentu, metodu, předem určený způsob, či zkrátka rýhovaný prostor...). Je možné, že nomádi svým odlišným

způsobem bytí a touhou uniknout, touhou po změně a životě bez mnoha organizovaných hranic, mohou přispívat např. až k ustanovení volného trhu - globálnímu kapitalismu? Jejich schopnost inovace a vynalézavosti v podobě válečného stroje, jež má revoluční náboj, může mít jak konstruktivní tak destruktivní charakter, a je předmětem další kapitoly.

3.1.2. O stroji

Válečný stroj, tak jak ho popisuje F. Guattari a G. Deleuze, lze v rámci sociálních věd chápat jako sociální hnutí. Autoři jej připodobňují k revolučním událostem, ale také ke guerille. Společným znakem je podle nich činnost, která se definuje jako zaměřená proti státu, usilující o zrušení nějakého zákona, ustanovení či sociokulturní normy. Ontologicky definováno, jde o *ideu* namířenou proti *ideji* státu, o jehož zničení usiluje. (Deleuze, Guattari 2010: 259, 407, 441, 481). Myšlení státu se s myšlením válečného stroje neslučuje (Deleuze, Guattari 2010: 429), ale přitom jsou komplementární - navzájem se podmiňují a doplňují, ale zároveň též vylučují. Mohou přecházet od jednoho k druhému - s tím souvisí právě odlišné obývání a vytváření prostoru (rýhované - rigidní, státní, s relativním pohybem, teritorializující; či hladké - volné, rychlé, deterritorializující). Přesto, že válečný stroj, je představen D&G původně jakožto vynález nomádů, vynalézt ho mohou nejen nomádi, ale např. i umělci a to právě vytvářením hladkých prostorů, prozkoumáváním možností žánru, zavedených postupů a dobových konvencí.

Státní aparát si ovšem válečný stroj (dále jen “VS”) může přivlastnit, skrze své uspořádání prostoru a vytvořit z něj vojenskou instituci. Stát organizuje, zmocňuje, rozděluje, jeho snahou je uchovávat, VS naproti tomu inovuje, variuje, experimentuje, je heterogenní - vážou se k němu změny. Navzájem si od sebe jakožto “protipóly” vypůjčují, inspirují se, a přelévají se mezi sebou z jednoho do druhého.

Jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole, až v případě přivlastnění VS státem, stát údajně “[...] tíhne ke sblížení výchovy občana, školení pracovníka a výcviku vojáka” (Deleuze, Guattari 2010: 457). VS nejde “z jednoho bodu k druhému” tak jak to strukturuje stát, zaujímá otevřený prostor způsobem, který zasahuje všechny jeho body naráz a umožňuje mu objevit se v “jakémkoliv bodě” (Deleuze, Guattari 2010: 412-13). VS může znovu vynalézt kdokoli - pracující, dělník, rolník, suverénní moc není jeho výlučným vlastníkem.

Deteritorializace a proces “stávání se”, který D&G staví proti fixnímu, stálému uchopení bytí patří k VS. Vynález vhodný pro VS jsou zvláštní školy a instituce, které budou státy používat, přizpůsobovat svým účelům, až se VS obnoví v “duších těl”, kteří “slouží státu ve stejné míře, v jaké mu vzdorují” (Deleuze, Guattari 2010: 450, 579).

Cílem VS není nutně válka, ačkoli z něj za jistých podmínek může vyplynout. Válka VS provází, doplňuje, ale není jeho podmínkou ani cílem. VS je (může být) stroj “Spravedlivých” - realizovat se v podobě partyzánské války, války minorit na okraji, lidové či revoluční válce. Může být však náchylný pouze k destrukci, pouhému zrušení, výměně, ale zachování formy (Deleuze, Guattari 2010: 439, 477). V tom tkví jeho hlavní nebezpečí.

Autoři rozlišují *dva druhy VS*, podle *dvou pólů*: “linie úniku, která tvoří *nebo* se mění v linii destrukce; rovina konzistence, která se vytváří *nebo* se mění v rovinu organizace a dominance” (Deleuze, Guattari 2010: 484). VS není definován jednotně, má různorodé významy, právě proto, že je ve velmi proměnlivém vztahu s válkou, jednou si ji může brát za cíl a vytvářet destrukci (1. pól VS), podruhé cílem není válka, ale rýsování tvůrčí linie úniku, skladba hladkého prostoru a pohybu lidí v tomto prostoru (2. pól VS) (Deleuze, Guattari 2010: 483).

D&G upozornili na destruktivní charakter, kterého může VS nabýt, pokud se zachová forma a dojde k pouhému zrušení, výměně. VS, který je zajímavější, je právě ten, který nereprodukuje typ struktury moci, o které tvrdí, že ji chce zrušit (Sibertin-Blanc 2010: 1). VS je tedy spojen s úsilím o změny a inovace, přičemž počátek má mimo stát. VS, analogicky k nomádství následuje linie úniku a deteritorializace. Originálně byl vyvinut nomádkými lidmi proti usedlým, nicméně vytvářet ho lze i v doméně kulturní, umělecké, v politice (představuje skupinu aktivit shodnou s těmi jenž se nachází v hladkém prostoru). Má dva póly, z nichž každý vede k jiným výsledkům. Stát si ho chce jakožto představitele toho, co je mu vnější a co mu uniká, přisvojit. Komplementarita VS se státem je pojednáním další kapitoly.

3.1.3. Je válka komplementární se státem?

Státům (spojeným s usedlíky) jde podle autorů o něco jiného, jejich cílem, jak tvrdí, není válka: “Válku nevedou hlavně státy: válka jistě není fenoménem, který bychom našli v

univerzalitě Přírody, tak jako obyčejné násilí” (Deleuze, Guattari 2010: 478). Rozlišují mezi válkou a násilím, které je spojeno např. s policií či právním, strukturálním násilím. Nejstarší státy³ zřejmě pravděpodobně ani neměly VS ve státní podobě vojenské instituce, zato měly policii a vězení (ibid.). To nicméně neznamená, že neusilují o to si VS přisvojit.

Když si stát VS přisvojí, tak je to ve formě vojenské instituce nebo veřejné funkce. V případě armády či vojenské instituce však zřetelně mění svou “povahu a funkci, protože je obrácen proti nomádům a všem ničitelům státu [...]” (Deleuze, Guattari 2010: 478). Autoři navíc dodávají, že “vytvoření vojenské instituce neboli armády nutně přináší teritorializaci válečného stroje, to znamená přidělování “koloniální” nebo domácí půdy [...]” (Deleuze, Guattari 2010: 480), míní tím například ten fakt, že vojáci bývali za své služby odměňováni lény.

Tento kolonizační aspekt státu odkazuje k jeho základní charakteristice, kterou je teritorializace, tedy konstitutivní dělení prostoru, vnucování uspořádání požadovanou strukturu, formování. Podle D&G mají teritorializační a kolonizační snahy státu tendence k “ztuhnutí” či násilné stratifikaci: teritorializace vede k rozsegmentování, rozdělování, přivlastňování a následné přidělování půdy s uspořádáním, kontrolou a organizací subjektů. Tím autoři poukazují vlastně i na to, že národy bez armády či vojny, mají půdy co nepatří nikomu - patří a slouží všem. A spravovat je může například celá vesnice. Jedná se o lesy, louky apod., než jsou obsazeny, privatizovány a monetarizovány.

Jak si stát přisvojuje VS? Kvůli tomu, že nomádi „váhají“, protože válka není primárním cílem VS (a také kvůli státní integraci nomádů do dobytých říší), stát je údajně schopen obrátit VS proti nomádům, zneužít jejich váhání, inkorporovat jejich vynálezy. Státu, jakožto disponujícímu nadbytkem, je to umožněno prostřednictvím nábory lidí, materiálních investic a industrializace související s válkou (Deleuze, Guattari 2010: 497). Mimo jiné, co se přisvojení VS týče, jedná se zřejmě také o ekonomický požadavek spotřebování nadbytku: vojenská instituce je totiž pravděpodobně jedním z nejefektivnějších prostředků čerpání nadbytku (Deleuze, Guattari 2010: 515).

Když je VS státem přisvojen, státní aparát má tendenci vytyčit si válku, bitvu jako svůj prvotní, přímý cíl - což umožňuje přejít k válce totální. Přisvojením VS se totiž válka stala jediným účelem stroje. Jaký jiný účel má vojenská instituce, armáda, než-li válku? Absolutní,

---

³ Pravděpodobně jsou nejstaršími státy míněny ty vzniklé např. v Afroasii a Orientu: Egyptu, Mezopotámii, na povodí Indu (srov. Deleuze, Guattari 2010: 515).

totální válka, tj. právě když se válka stane cílem sama o sobě, je očividně svázána s kapitalismem. S jeho faktory, jako jsou investice do válečného průmyslu, přispívá k její totalizaci a je v pojetí autorů neodvratnou tendencí kapitalismu.⁴ Totální válka se stává podřízenou politickým cílům státu. Válka je tak pokračováním politických styků. Což by bylo v souladu s Clausewitzovou slavnou tezí, kde válka je pokračováním politiky jinými prostředky (Deleuze, Guattari 2010: 478, 481-2).

Zde ale, dochází k přetvoření vztahu cíle a předmětu - vstupují do nových vztahů, přisvojení VS se tak obrátilo! Cíl zůstává politický a určený státem, ale předmět se stal neomezeným (tíhne k uskutečnění „Ideje bezpodmínečné války“). Státy tak přispívají k vytvoření světového VS, jehož už jsou pouze možnou součástí. Což znamená skutečné převrácení Clausewitzova výroku:

[...] abychom mohli říct, že že politika je pokračováním války jinými prostředky, nestačí jen obrátit slova, jako kdybychom je mohli vyslovovat v jednom nebo druhém směru; je třeba sledovat reálný pohyb států, jehož výsledkem je, že poté, co si přisvojily válečný stroj a přizpůsobily ho svým cílům, navracejí válečný stroj, který se ujímá cíle, přisvojuje si státy a bere na sebe stále více politických funkcí.

(Deleuze, Guattari 2010: 482).

Tak se podle autorů rodí světový VS. Tato pasáž je obzvláště důležitá pro srovnání s Foucaultovými východisky, jak zde bude později analyzováno.

Státy po dlouhém období přivlastnění, po 2. světové válce, obnovily autonomní VS, prostřednictvím války, již proti sobě vedly. „Účelem tohoto osvobozeného nebo zuřícího válečného stroje však byla i nadále válka v aktu, jakožto válka, z níž se stala válka totální, neomezená“ (Deleuze, Guattari 2010: 534). Tady se ukazuje destruktivní charakter VS, kterého může nabýt, v závislosti na tom, co/kdo ho pohání. Předmětem VS totiž jistě není válka, ale změna. Válku definují v rámci své argumentace D&G jako „úpadek změny“. Tím jediným co VS zbylo když ztratil svou schopnost změny, a to v případě, když se nechal buď přivlastnit státním aparátem, a nebo se sám přeměnil v destruktivní státní aparát (Deleuze, Guattari 2010: 259).

Podstatou VS je totiž „rovina konzistence“ (před rovinou organizace), jež protíná formy, dále tvůrčí linie úniku a hladký prostor přemísťování (Deleuze, Guattari 2010: 484), které jsou se státem v rozporu. Touha předejít a uniknout státnímu zajetí (polapení), je tím co

---

⁴ Také k podpoře zahraničního obchodu dochází válečnou ekonomikou, expanzionismem a nezávislou výrobou kapitálu (Deleuze, Guattari 2010: 530).

vede k nomády a nestátní lidi proti němu. To ale neznamená, že nutně chtějí jít proti státnímu uspořádání, zřejmě jen jít “od něj”. Jít proti němu, může být jen prostředek, ne cíl. Linie úniku, tak jak ji interpretují, souvisí svým způsobem s touhou po jiném světě a způsobu života či bytí v něm. Unáší do jiného uspořádání. Přičemž skrze tvorbu unikátních spojení (koordinování, vytváření aliancí, kombinování sil) je možná inovace - přepracování světa na tvůrčích trajektoriích, které může probíhat nejen v nomádské, ale jak bylo řečeno zrovna tak v umělecké, vědecké, či ideologické sféře (Deleuze, Guattari 2010: 484, 461).

Cílem kapitoly bylo vysvětlit, že stát svým přisvojením VS dokáže VS a jeho flexibilitu spoutat, a skrze nebezpečné, destruktivní působení VS vyvinout válku bez limitů, jak podle D&G představuje instance *totální války*, která nicméně není původním cílem VS, tím je změna. O světovém válečném stroji jež se ujímá politického cíle více v další kapitole.

3.1.4. Mír, nebo světový válečný stroj?

Když dojde k přisvojení VS státy, přisvojení se, jak jsem výše tematizovala, obrátí a dojde tak k vytvoření nesmírného VS, jehož už jsou státy pouze možnou protiváhou či přisvojenými částmi, jako například v případě globálního kapitalismu. Světový VS prezentuje, jak autoři uvádějí, dvě figury:

- 1) Fašismu
- 2) Post-fašistická figura VS

Figura fašismu, válku činí neomezenou, nemá jiný cíl než sebe sama. Post-fašistická figura VS, si za cíl stanoví přímo mír. VS tak vytváří “[...] hladký prostor, který nyní chce kontrolovat a obklopit celou Zemi. Sama totální válka je překonána ještě děsivější formou míru. Válečný stroj si na sebe vzal cíl, světový pořádek, a státy jsou už jen předměty či prostředky tímto novým strojem přisvojené” (Deleuze, Guattari 2010: 482).

Účelem automaticky fungujícího stroje už není pouze válka, ale také starost o mír, politiku, světový řád, zkrátka o cíl. Světový VS tak nabývá zvláštní, doplňující průmyslový, politický, právní (atd.) význam. Světový VS “vychází” ze států - po jejich přisvojení se ale ujímá cíle, přisvojuje si státy a bere na sebe stále více politických funkcí. Tímto tedy u D&G

došlo k převrácení Clausewitzova aforismu. Politika se stala pokračováním války. Je to právě *mír*, který uvolňuje neomezený materiální proces totální války. Bezpečnost se tak stává materializovanou válkou, organizovanou ne-bezpečností, programovanou katastrofou (Deleuze, Guattari 2010: 534-535).

Výrazem spojení bezpečnosti a materializované války, může být imperialistická politika okcidentálních států např. s jejím "zachraňováním" ostatních zemí, za účelem pomoci rozšířit a implementovat demokracii - jakožto "svobodný" politický systém (s volným trhem). Přispívají tak současně k vytvoření homogenizovaného a kolonizovaného prostoru, který souvisí i např. s rozvojem kosmopolitní kultury, světoobčanství (a s destrukcí planety).

Může se zdát, že uzákonění univerzálních zákonů a rozsáhlé rozmístění těžce ozbrojené armády jsou kroky ke světové nadvládě, např. vláda USA by to definovala však zřejmě pouze jako ochranu před možným nebezpečím "zvenku". Tedy jako prostředek k udržení míru.

Jak si uvědomují sami autoři, stát tak může tvrdit že násilí používá pouze proti "násilníkům, "zločincům" - primitivům, nomádům, aby mohl zavládnout mír..." Deleuze, Guattari 2010: 513).

Tento světový „válečný stroj ovládl veškerou axiomatiku jako síla kontinua obklopující „světovou ekonomiku“ a přivádějící do kontaktu všechny části světa. Svět se stal znovu hladkým prostorem [...], kde vládl jediný válečný stroj, i když stál proti částem sebe sama. Války se staly součástí míru“ (Deleuze, Guattari 2010: 535).

Státy už si v této fázi zpravidla nepřivlastňují VS, ale zřizují VS, jehož jsou pouhou součástí (ibid.). Přičemž světová organizace prezentuje soubor podmínek, za jakých si státy tento stroj mohou přisvojit - lze v tom spatřovat Evropskou Unii s jejím Schengenským prostorem, která vytváří podmínky hladkého prostoru přemístování a stanovuje podmínky, za jakých se k ní ostatní státy mohou přidat. Nebo dále globální kapitalismus s jeho volným trhem, který také přispívá k vytvoření hladkého prostoru, a umožňuje tak být jen kulturní zásah do jiných zemí, a tedy jejich kultur, způsobů života. Světový VS se tedy váže k samotnému světovému systému, kterým je v této práci míněn, po vzoru Grosfoguela a Mielantse, Euro-Americko křesťansko-centrický kapitalistický patriarchální světový systém (Grosfoguel, Mielants 2006: 2).

Globalizace je pravděpodobně nejjasnějším příkladem toho, co D&G popisují jako „axiomatiku“. Např. světová obchodní organizace si klade za cíl, aby země daly svou

specifickou národní agendu stranou, a dodržovaly pravidla, která usnadňují zisky korporací. Axiomatika jako pravidla hry - neprokazatelná, pouze nezbytná pro hru.⁵

Takový VS se, jak tvrdí autoři, obrací v souladu s požadavky axiomatiky proti „jakémukoli nepříteli“, vnitřnímu nebo vnějšímu (Deleuze, Guattari 2010: 535).

Organizace světového VS tedy přesahuje státní aparáty, a přechází do multinárodních komplexů (Deleuze, Guattari 2010: 442, 521). Jak vhodně doplňuje Smith, i když je to stát, který produkuje kapitalismus, nakonec je to kapitalismus, který v závěru pohltí, absorbuje a transformuje stát (Smith 2018: 237).

3.1.5. Co je aparát zajetí? Stát

Stát nemá žádnou „příčinu“, pevnou podstatu, pokud chce hrát roli základu, neodmyslitelnosti, musí se každý den znovu utvrzovat, sám sebe předpokládat. Nevyvinul se z „primitivních společností“. Usedlictví a ranná stavová formace domestikace zvířat a rostlin, je vnitřní vznik státu - když vzniká prvotní akumulace, nadbytek, jak však upozorňuje Daniel W. Smith, je třeba neotáčet výsledky aktivity státu (zemědělství a s ním spojenou nadhodnotu), do podmínky, která ho podmiňuje, byly spolu-určeny (Smith, 2018: 225-236).

Stát, suverenita, vládne jedině tomu, co je schopno se interiorizovat (internalizovat a začlenit do psychiky jednotlivce myšlenky, postoje, hodnoty, sociální normy). Státní aparát vytváří formu interiority, kterou zpravidla považujeme za vzor (Deleuze, Guattari 2010: 401, 408). Vzor ve smyslu model či standard, ideál, šablonu toho jaké věci jsou, jaké mají být. Vytváří obrazy v mysli, významy, epistemologický významový rámec, ve kterém myslíme. Jak vhodně doplňuje Sibertin-Blanc, model ve smyslu toho, jak máme ve zvyku myslet (Sibertin-Blanc 2010: 5).

Státní moc se snaží kódovat toky (ty mohou být různé; ekonomické, materiální, sociální, atd.). Státní aparát nebo mocenská centra nemají moc, která by ovládala mikro-politiku, tj. samotné kvantové toky (na atomové úrovni). Jsou vzhledem k tokům bezmocní, nemají nad nimi kontrolu, neurčují je, mohou je pouze konvertovat. „Mocenská centra se [...] uplatňují v bodech, kde se toky proměňují v segmenty [...]“ (Deleuze, Guattari

---

⁵ „axiomatic.“ *Oxford Reference* [online]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095437682>.

2010: 246, 254-5). Tedy díky rozčlenění a rozdělení (teritorializační princip). Jak opakuje Smith, funkce sociálních formací je toky kódovat (Smith 2018: 232).

V tomto kontextu je možné uvažovat také o tocích myšlenek, a pokusech kódovat a kontrolovat jejich proudění prostřednictvím marketingu, reklam, médií, nebo i skrze tok vědeckých znalostí, stejně tak jako skrze proud hlouposti (Smith 2015: 38), nekritického myšlení, demagogie.

Vytváření obrazů myšlení hraje pro stát funkci komplementární a nezbytnou (ty mohou být zprostředkovány např. prostřednictvím mytologií, kultury, filmů, atd.), pro zajištění rezonance jeho toků. Státní moc překódování však dává vzniknout i tomu co jí uniká, jak se více budeme věnovat v kapitole Kapitalismus a státní aparát (str. 26). Moderní společnost totiž nefunguje na základě kódů, ale výše zmíněné axiomatiky, která státy přesahuje (Deleuze, Guattari 2010: 426-8, 520-1).

Stát chce uchovávat. Odvracející či preventivní mechanismy, zabraňující stát se člověkem státu, slouží k zachování a udržení mocenských orgánů. Se státem je spojen fixní model formy, pevný status, civilní, statická a řadová pravidla (eliminace dynamických a nomádských pojmů, stávání-se, heterogenity, kontinuální variace) (Deleuze, Guattari 2010: 405, 412-414). Stát podle D&G nevede k inovaci, ale k udržování stávajícího, jedná totiž na základě odlišné koncepce, vyžaduje dodržování předem předepsaných formulí, vnucuje řád, podřizuje civilním a metrickým pravidlům, ohraničeným předpisům: “předpokládá vybudování modelu, jenž má být reprodukován” (Deleuze, Guattari 2010: 418). Stát zpravidla vytrhává všechny operace z podmínek intuice a některé z těchto požadavků vyjadřuje pojmem bezpečnost. Ta, jakožto politický ideál stojí v samotném fundamentálním základě teoretických norem státu (Deleuze, Guattari 2010: 419, 425). Nabízí bezpečnost, výměnou za podrobení.

Stát potřebuje rezonanci mezi póly, jednotu složení navzdory rozdílům organizace. Pořádek si vynucuje buď násilím, jiným než válka (např. skrze policii, žaláře, “magické zajetí”, “zmocňuje”, “svazuje” a tak brání zápasu), nebo skrze armádu (to předpokládá právní integraci války).

Aparát zajetí má totiž zvláštní typ násilí, “které tvoří nebo přispívá k vytvoření toho, proti čemu se obrací, a tak samo sebe předpokládá” (Deleuze, Guattari 2010: 512). Jde o právní, strukturální násilí, kterým je právě např. překódování státu, jež definuje právo a umožňuje vytvořit např. právo zmocnit se. Je to policejní násilí, ne válečné (Deleuze, Guattari

2010: 513). Stát má na násilí monopol. Uplatňuje ho například na ty, kteří nemají “právo” na to jistou věc (tok) “zachytit”.

Aparát zajetí ve formě státního aparátu, nás svým způsobem života svádí, ale přitom jako by ani neumožňoval nic jiného - usiloval o to, “jiné” ne tak docela potlačit, ale interiorizovat, začlenit do sebe, homogenizovat. Odebrat tomu původní smysl a významy - změnit je.

Viz např. případ jedné “primitivní” lovecko-sběračské společnosti, nestátních lidí v Amazonii, kde stále větší, rostoucí expanzí států dochází ke kácení deštných pralesů a destrukci nestátního způsobu života v nich (nestátní lidé se např. museli učit rozumět cizímu jazyku a systému, aby mohli se státem vyjednávat o zachování svého způsob života). Právní stát zpravidla uznává jen svou vlastní formu, když tedy dojde ke styku s nestátními lidmi - “primitivními společnostmi”, vzniká problém. Stát si přivlastňuje cizí půdu a zdroje - s odůvodněním, že “nepatří nikomu”, protože nejsou státně, právně uchopeny, patří “všem”. Z toho vyvěrá mnoho problémů.⁶

Stát je institucí represe, organismus útlaku (Deleuze 2010: 315). Potlačuje minoritní a nomádké vědy, protože vedou k dělbě práce, která stojí proti státním normám dělby práce. Stát chce řídit pohyb proudu práce, fixovat a usadit pracovní sílu. Stojí na společnosti rozdělené na ovládající a ovládané, intelektuály a manuálně pracující, teoretickou a praktickou dělbu práce (Deleuze, Guattari 2010: 427-431). Snaha o centrální uniformitu, která je podle D&G charakteristická pro stát, s sebou nese snahu diskvalifikovat “podřadná” vědění, tj. taková která by narušovala homogenizující diskurs státu. Něco podobného říká i Foucault – „lokální vědění“, jsou také diskvalifikovány skrze mechanismy hierarchizace, centralizace, selekce, normalizace.

Linie úniku je “hrozbou”, která uniká centralizaci a vyhýbá se totalizaci. Stát funguje skrze stratifikaci teritoria, určité prvky si udržuje jen tak, že zpřetrhává jejich vztahy k jiným prvkům (např. těm, které se staly vnějšími) (Deleuze, Guattari 2010: 243, 495). Rozděluje lidem uzavřený prostor na části a zajišťuje spojení částí. Z práce činí základní jednotku, uniformuje, disciplinuje, zajišťuje dělbu práce, přičemž stanovuje hranice, oficiální cesty a cíle.

---

⁶ Nixiwaka Yawanawa je dobrým příkladem resistance a snahy zachovat vlastní způsob života navzdory kontaktu se Západními kulturami, který se musel státu částečně přizpůsobit za účelem boje. Spolupracoval např. se společností Survival International, založenou v roce 1969 kvůli genocidě amazonských indiánů. Viz např. Survival International, 2015. *An Amazon Indian in London: interview with Nixiwaka Yawanawá* [online].

“Centrální moc státu je hierarchická a konstituuje byrokracii; [...] protože jediná cesta, jak znovu sjednotit to, co izoluje, vede skrze podřízenost“ (Deleuze, Guattari 2010: 496).

Aby existovala práce, musí být taková lidská činnost zachycena státním aparátem. A to lze pouze ve chvíli, kdy je činnost *srovnávána* a sjednocena pod názvem “práce” (Smith, 2018: 224-5, 235). Např. narozdíl od „primitivních společností“, které fungují v režimu svobodného jednání a neustále proměnlivé činnosti. Práce pojata jako disciplinace svobodné činnosti.

Tvrdí: “Mýtus přízraku, živého mrtvého, je mýtem práce, a nikoli války” (Deleuze, Guattari 2010: 487). Zmrzačení je pojímáno jako podmínka, předpoklad státního aparátu a organizace práce. Tvrdí, že státní aparát potřebuje lidi už předem handicapované, mrtvě narozené pro existenci státního aparátu a organizace práce (ibid.). To lze chápat ve spojitosti s represí jež stát vyžaduje a důrazem na racionalitu, která potlačuje tělo a emoce (staví je do pozice “druhého”, jinakosti).

Stát jakožto aparát zajištění funguje prostřednictvím dvou vzájemně provázaných operací: přímé *srovnání* a monopolní *přivlastňování* ve formě zásob.⁷

Aby bylo možné *přivlastnění*, je nutné nejdříve rozdělení. Nerozdělený tok se stává bohatstvím právě tím rozdělením. Tím získává srovnávací moc ve vztahu k něčemu jinému (Deleuze, Guattari 2010: 510). K přivlastnění („bohatými“) nechodí poté, je obsaženo právě v rozdělení majetku.

Znárodně na případu z minulosti, konkrétně Korintu, kde byla půda či peníze darována, ale jen proto, aby bylo možné si je zas vzít zpět, a to v podobě majetku a služeb (daň chudých). Viz feudální systém. Peníze jsou tím v oběhu a je vytvořena ekvivalence majetek-služby-peníze (naturálie-práce-peníze). Oběh peněz je zajištěn, s tím, že budou platit daně bohatí i chudí, jenže bohatí jen v podobě peněz (Deleuze, Guattari 2010: 507). Údajně tedy ne ve službách, a jestli, tak ve službách, které zajímají. Právě difference/rozdíl či exces/nadbytek zajímá (exces tvoří zisk, monopolistické přisvojování si práce či nadvýrobek). Oběh peněz tedy zajišťuje první přivlastnění toho, co doposud nebylo rozděleno.

Dále jsou to právě zásoby, které souvisí se vznikem státu. Čím vším jsou dle D&G zásoby? „Půda je skladované teritorium, nástroj skladovaná činnost, peníze skladovaná směna“ (Deleuze, Guattari 2010: 508).

---

⁷ Giorgio Agamben vhodně doplňuje svou definici aparátu - jako cokoli, co má schopnost zachytit, orientovat, určit, modelovat, kontrolovat nebo zabezpečit chování, názory nebo diskursy živých bytostí (Agamben 2009). Foucault namísto aparátu, používá pojem dispositiv, který se v podstatě vůbec neliší. Je to nelokalizovaná, systémová vazba.

Zásoba funguje skrze **rentu** (pozemkovou), **zisk** (podnikatele, závislý na nadpráci a nadhodnotě), a **daň** – to jsou jak popisují autoři tři kapitalizace moci, tři artikulace „kapitálu“, tři aspekty téhož aparátu (Deleuze, Guattari 2010: 506-509).

Peníze byly pravděpodobně vynalezeny hlavně z důvodu, aby bylo možné vybírat daň. A také k umožnění srovnávání práce a k abstraktnění, zekvivalentnění toho, co je možné si za ně poříditi.⁸

Právě díky dani si stát (monopolně) přivlastňuje také zahraniční obchod (Deleuze, Guattari 2010: 508). Např. regulací dovozu/vývozu prostřednictvím cla. Zemím z kterých se dováží základní suroviny, je znemožněno skrze clo vyvážet hotové výrobky – byly by moc drahé, nikdo by je nekoupil, na prodeji základních surovin ale nutně prodělávají a těží z nich jiné státy (výrobky stojí vždycky více, než základní suroviny; např. čokoláda je dražší než kakaové boby, stejně tak jako kávová zrna apod.). Podobně jako v teorii závislosti to tak odkazuje k vnitřním rozporům kapitalismu. Systém je dlouhodobě rozdělen podle toho kdo ten světový trh určuje: kdo, kde, bude co prodávat. Souvisí to se schopností chránit si vlastní trh, a argumentuje se podmínkami volného trhu – fakticky ale nejsou naplněny, protože volný trh je ovlivňován tak, jak je to výhodné pro jejich vlastní producenty. Slabší národy jsou tlačeny vyvážet kakaové boby, i když by pro ně bylo výhodnější vyrobit čokoládu a vyvážet ji. Jsou uplatňovány limity a omezení podle toho, jakou mají moc je prosadit. Centrum má zájem na udržení tohoto stavu. Regulace prostřednictvím cla, tedy daně, tak hraje rozhodující roli.⁹ To může být jedním z důvodů, proč v některých zemích proti volnému trhu bojují. Přivlastňuje si bohatství jiných zemí, na základě své silnější pozice.

Stát může zachycovat jen co sám vytváří - země/půda, práce, peníze jsou podmínkami pro rentu, zisk a daň (Smith, 2018: 226). Státní aparát je schopen zachytit nejen půdu, ale i aktivitu a výměnu. Přičemž jeho zemědělský nadbytek mu umožňuje vytvořit nadstavbu a udržovat specializovanou pracovní sílu, odborníky, řemeslníky.

Stát jakožto aparát zajištění si přivlastňuje také VS, nástroje polarizace a mechanismy anticipace-zažehávání státu. Mechanismy anticipace-zažehávání (státu), se ale nespokojují s přechodem pod jiné síly, znovu tvoří ohniska odporu (Deleuze, Guattari 2010: 500). Autoři

---

⁸ Srov. Georg Simmel (1997). *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství, str. 15: Věříme, že v peněžité hodnotě vlastníme přesný ekvivalent zpeněžených věcí.

⁹ Další srovnání se nabízí i např. s Immanuelem Wallersteinem, který byl teorií závislosti do značné míry ovlivněn, mezinárodní vztahy také jako D&G chápe v rámci kapitalistické světoekonomiky – v této souvislosti doplňuje, že jádro je schopno se naplnit, zdroje bere z periferie, a semiperiferie, a pak tam zpětně dováží zboží (Drulák 2009: 112-117).

dospívají k závěru, že stát, jakožto konvertor a zachycovač, nakonec navrácí absolutní pohyb, a obnovuje hladký prostor, jako výstup rýhovaného vrací hladké (Deleuze, Guattari 2010: 442). Což nastává po přisvojení si VS, který se transformuje ve světový VS.

Tato kapitola nastiňuje proč je stát, jež disponuje právním násilím, v napjatém vztahu s tím, co je mu vnější, a jak se to snaží interiorizovat a vnutit tomu svou formu - skrze zachycování, přisvojování, rozdělování, srovnávání a pře/kódování. Překódovává významy a tím předpokládá sám sebe, legitimuje svou existenci. Současně je prostřednictvím diferenciální metody (založené na rozdílech) spojován s usedlickou společností a racionalitou.

3.1.6. Kapitalismus a státní aparát

Kapitalismus a stát bývají někdy ve vztahu války. Proto bych se okrajově v této kapitole zabývala tím, jak autoři vnímají válku, stát a VS ve vztahu ke globálnímu kapitalismu, který působí jako hladký prostor téměř bez hranic. Co je hladké, má ale tendenci být znovu rozrýhované a kolonizované. Foucault se sice globálnímu aspektu státních vztahů příliš nevěnuje, i proto ale považuji důležité poukázat na to, v čem se koncepce autorů liší.

Autoři předkládají hypotézu, že kapitalismu dává modely realizace moderní stát, čímž se realizuje nezávislá světová axiomatika, a tedy megapolis, jedno velké město, jehož jsou státy pouhými částmi (Deleuze, Guattari 2010: 497-8). “Stát již není transcendentním modelem, který má být realizován, ale imanentním modelem realizace pro axiomatiku kapitalismu” (Smith, 2018: 239). Existuje tedy pouze jediný světový trh, ten kapitalistický, který umožňuje integrovat i nekapitalistické sektory nebo výrobní mody/vztahy. Všechny moderní státy, včetně těch socialistických, jsou izomorfní vzhledem ke kapitalistické axiomatice (každý ze států se koncentruje na a kombinuje několik sektorů, podle svých zdrojů, populace, bohatství, vybavení atd.), závisí pouze na konkrétních proměnných a světovém rozložení těchto proměnných. To neimplikuje homogenitu - naopak je zde organizovaná polymorfie států, mnohotvarost. Právě mnohotvarost a různorodost vytváří komplementarity, např. mezi centrem a periferií; mezi západními demokraciemi a koloniálními či neokoloniálními vládami (Deleuze, Guattari 2010: 522, 533). Kapitalismus se tedy realizuje i skrze heterogenní způsoby či modely realizace. To

je důležité protože v globálním měřítku hraje roli ve velké míře právě trh, jenž je předkládán jako volný, ale je omezen právními regulacemi státu.

Stát kapitalismu dává modely realizace jednak protože má schopnost plně si osvojit VS (narozdíl od jiných forem uspořádání jakou je např. město) (Deleuze, Guattari 2010: 497), a také kvůli svojí moci, která současně působí i dekodování toků, jak bude níže popsáno.

Právě ve státech-národech se uskutečňuje kvalitativní homogenita a kvantitativní soutěž abstraktního/nezávislého kapitálu. „Národ je [...] procesem kolektivní subjektivace, jemuž odpovídá moderní stát coby proces podřízení si“ (Deleuze, Guattari 2010: 523). Člověk může představovat proměnlivý kapitál podřízení nebo čistě prvek strojového zotročení (tj. když jsou lidé součástí stroje či formy produktivní organizace sil, struktury).

Holá, svobodná práce znamená, že člověk už není ani otrok ani nevolník (a typicky není vázán k půdě - je deterritorializován). Abstraktní/nezávislý kapitál je na druhé straně spojen se subjektivní hodnotou (souvisí se srovnáním, rozdělením a přivlastněním), ne objektivní hodnotou, kterou by tvořil např. produktivní potenciál půdy, ale spíše vnímanou, abstraktní, nazíranou hodnotou - množství zájemců tedy může zvyšovat hodnotu. Bohatství se uvnitř státu tedy stává subjektivní, vyjednatelnou spekulací. Vznikají tak dekodované toky práce a bohatství, které dosahují nové úrovně abstraktnosti a spojením dohromady vytváří něco nového - kapitalismus.

Totíž stát, pojímán jakožto aparát občanského zajetí či strojového zotročení, podle autorů “[...] určitě není ani místem svobody, ani původcem nucené služebnosti nebo válečného zajetí.“ Jde tedy o dobrovolnou služebnost? (Deleuze, Guattari 2010: 527). S rozvojem technologií moderní stát nahradil strojové zotročení, sociálním podřízením. Ustoupila činnost kódování (jímž věci vstupují do určitých definitivních vztahů, tím méně snadno lze usilovat o alternativní vztahy; např. integritu společnosti lze kódovat skrze zákon), procesům subjektivace, jakožto sociálního podřízení.

Dvě síly státu, kterými překóduje dekodované toky jsou:

- 1) Dohoda nebo smlouva
- 2) Zajetí, pouto, uzel, magické zajetí

Smlouva jako právní výraz, jehož výsledkem je podřízení, subjektivace, uzavření smlouvy nejen mezi dvěma osobami, ale i mezi sebou a sebou, tedy podřízený i vládce, a vede tedy k 2.

síle státu, kterou je pouto. Nejprve suverénní, poté pouto jako subjekt poutající sám sebe. Osobní vlastnictví vyjadřuje nezávislost subjektu, jenž nyní tvoří jediné pouto (Deleuze, Guattari 2010: 519, 527). Jde zdá se, o jakési spojení legislativy a suverénní moci. Lidé jsou svůj vlastní projekt, neustálá práce na něm, na sobě, selhání v práci je vlastně osobní selhání.¹⁰ Už není vyhrazený, oddělený čas práce a volna, volný čas a práce se překrývají. Disciplinujeme sami sebe. Neoliberální subjekt - svůj vlastní pán a tvůrce. To odkazuje k individualizaci, fragmentaci společnosti.

Přičemž právě kapitalismus dal dle autorů podřízení státu novou sílu, a dovádí tak prostřednictvím mzdového systému, svobodné, holé práce a abstrakci kapitálu podřízení lidí do nejradikálnější podoby. Kapitál totiž konstituuje všechny lidi jako subjekty, kteří už ani nevstupují do částečných spojení přerušujících subjektivující chod (Deleuze, Guattari 2010: 524). Dnes je možné proměnit téměř každou minutu života do finanční transakce, zpeněžit každý aspekt života. V pozadí také s přítomnou rétorikou následování své vášně, apelu na bytí svým vlastním šéfem oproti práci od devíti do pěti.

Co se týče dekodující moci státu, překódování státu vytváří zároveň dekodované toky, které mu unikají (toky peněz, práce, vlastnictví, populace). Nemůže totiž překódovávat a zachycovat, aniž by zároveň neosvobozoval, neumožňoval únik. Vytváří jak to co zachycuje, tak to, co mu uniká. Nakonec právě státní dekodující moc, dala vzniknout kapitalismu (Smith, 2018: 236-237). Spojení dekodovaných toků je tedy tím, co vytváří kapitalismus.

Kapitalismus umožňuje jedincům kreativní únik, skrze jedinečná lidská spojení a svou pili zpeněžit to, co se dá (a vynalézání nových možností toho, co se dá zpeněžit). Činí ale jedince zároveň vinitelnými za jejich podmínky, protože se proklamuje rovnou soutěží. Všichni nemají stejnou startovní pozici, a ani není možné, aby se každý "únik" povedl. To může být vnímáno jako "zrada" těch, kterým se únik povedl, viz jak Deleuze píše: „[...] Chudí se zároveň cítí vydírání, pokud jde o všechno to, co nestačí během onoho zvláštního běhu o závod proměnit [...]“ ve zboží, tedy příjmy (Deleuze, Guattari 2010: 511). Lidé se cítí vykořisťování, tím, že disciplinace mění formu. Dřív i obsahy, které byly soukromé, jsou nyní monetarizovány. Tlak na individuální úspěch navíc může zastírat vliv okolí, nejsme tak nezávislí, jak si myslíme.

Kapitalismus tedy potřebuje vytvořit novou axiomatiku. Je totiž potřeba nový „režim znaků“ - schopný řešit nekvalifikované toky (t.j. abstraktní/nezávislý kapitál a holou práci),

---

¹⁰ srov. Han, Byung-Chul. 2016. *Výhořelá společnost*. Praha: Rybka Publishers

kteře nemají specifikovatelný obsah. Jak poukazuje Daniel W. Smith, nekvalifikované toky s nespifikovatelným obsahem odkazují k tomu, že *práce* může vyprodukovat nesčetné množství komodit nebo služeb, které si kapitál může koupit (ale povaha těchto produktů není kvalifikována množstvím práce, od kterého se odvíjí cena) (Smith, 2018: 238). V každé zemi je jiný trh a práce stojí jinou cenu. Abstraktní/nezávislý kapitál tak může být definován „právem“. Právo je totiž abstraktní.

Původní akumulace se dle autorů týká „majetkových práv a nároků“ (ne výrobních prostředků). Kapitál je v pojetí autorů právo, výrobní vztah. Soukromé vlastnictví je vlastnictví převoditelných abstraktních práv (Deleuze, Guattari 2010: 519-520). K tomu lze dodat, že je možné lidem odeprít práva, zbavit je statusu občana (nepřidělit jim ho), nebo uplatňovat jiná práva na různá území a obyvatele s ním spojené.

Kapitalismus si narozdíl od státu nebere za předmět své vyšší jednoty půdu, ale „materializovanou práci“, zboží. Tím dal do pohybu deterritorializaci (nekonečně přesahující tu státu), jakožto svobodnou hru teritorií mezi sebou (Deleuze, Guattari 2010: 520). Stát se snaží limitovat dekódované toky, aby se kapitál nezačal realizovat bez státu - aby se zcela nedeterritorializoval. Přičemž sociálně-demokratická tendence odpovídá posouvání hranic kapitalismu dál, totalitní zase odpovídá vzdorování hranicím, snaze omezit axiomy (Deleuze, Guattari 2010: 530). Kapitalistickou utopií nicméně zůstává fungovat bez státu (a jeho regulací, zachycování, atd). Často je se státem ve vztahu války.

Kapitalismus jako axiomatika, negarantuje nezávislost států, ale zajišťuje mezinárodní dělbu práce. Rozděluje sociální formace a určuje jejich vztahy. Organizuje tak mezinárodní dělbu práce. Autoři poukazují na to, že si centrum a periferie vyměňují svá určení. Lidé z třetího světa bývají zásobárnou levnější pracovní síly, stávají se tak centry investic, zatímco centrum se periferializuje, a přímo uvnitř center vzniká skrytá chudoba, a nová třída nazývaná prekariát. Lepší bude celou pasáž citovat:

Čím více světová axiomatika zavádí na periferii vysoký průmysl a vysoce industrializované zemědělství, a provizorně tak centru vyhrazuje takzvané post-industriální aktivity (automatické fungování, elektroniku, informatiku, dobývání prostoru, nadměrné zbrojení...), tím více také do centra uvádí periferní zóny zaostalosti, vnitřní třetí světy, vnitřní Jihy. „Masy“ obyvatelstva jsou vydány napospas nestálému zaměstnání (pracují jako subdodavatelé, dočasně nebo načerno) a jejich oficiální obživa je zajištěna pouze státními podporami a nejistými platy (Deleuze, Guattari 2010: 536-7).

Destabilizace mezi globálním Severem a Jihem, je údajně důsledkem kapitalismu, a zvláště pak axiomu nazývaného *nerovná směna*, potřebného k tomu aby kapitalismus mohl fungovat (Deleuze, Guattari 2010: 536). Na příkladu globálního kapitalismu lze vidět, jak hladký prostor definovaný svými kreativními úniky a rychlostí, volností znovu přechází do rýhovaného prostoru, rozděleného. Prostor je rozdělen, aby mohl být kontrolován. Nicméně čím více se stát snaží toky překódovat, tím více zřejmě stimuluje dekodované toky, aby se proti němu obracely a nutily ho se měnit.

Otázkou tak podle autorů není anarchie versus organizace, nebo centralismus versus decentralizace. Co je podstatné, je odhad nebo koncepce problémů týkajících se utiskovaných mas nebo menšin (nespočitatelných celků). Takový odhad je podle autorů možný pouze cestou menšin a jejich “stávání se”. Všichni se musíme stát např. ne-bělochem, bez ohledu na barvu pleti, či ženou, bez ohledu na pohlaví. Nespočitatelné celky (menšiny) tvoří linii úniku (axiomatika dle autorů ovládá pouze spočitatelné celky). Za předpokladu, že kapitalistická axiomatika sama uvolňuje sílu nekonečného nespočitatelného celku (menšin unikajících), a tedy zdánlivě sílu VS, neustále tak produkuje a reprodukuje to, co se VS pokouší zničit. Menšiny jsou revoluční, pokud v sobě mají hlubší pohyb, zpochybňující světovou axiomatiku (Deleuze, Guattari 2010: 538-540). Jsou revoluční právě neustálým opouštěním roviny kapitálu. Rozbívají tak dominantní rovnováhu spočitatelných celků (ibid.).

Dekodované a deterritorializované toky [...] unikají axiomatice i modelům, které je reterritorializují, a mají tendenci vstoupit do „spojení“ rýsujících novou Zemi, tvořících válečný stroj, jehož cílem již není ani vyhlazovací válka, ani mír všeobecné hrůzy, ale revoluční pohyb (spojení toků, skladba nespočitatelných celků, stávání-se-menšinou každého) (Deleuze, Guattari 2010: 541).

Stát by mohl pouze zajistit, opatřit některé z levicových požadavků, ale nikdy by nemohl plně ztělesnit levicové ideály. Byla by nutná radikální změna v myšlení, která by nás posunula od ideje státu či “země”.

Na otázku, proč menšiny netvoří kulturně, politicky, ekonomicky životaschopné státy, odpovídají:

[...] Je to proto, že jim nevyhovuje státní forma, axiomatika kapitálu, ani odpovídající kultura. Často jsme viděli, jak kapitalismus podporuje a zřizuje státy neschopné života, a jak přitom sleduje vlastní potřeby a drtí menšiny. Menšinám jde naopak o to, porazit kapitalismus a znovu definovat socialismus, vytvořit válečný stroj schopný postavit se jinými prostředky světovému válečnému stroji (Deleuze, Guattari 2010: 540).

Axiomatika tedy vytváří tyto problémy a zároveň ji její axiomy zbavují prostředků, jak je vyřešit. Není schopná vyřešit problémy a požadavky menšin. Neumožňuje jim formulovat své problémy a stanovovat podmínky, za nichž by se pro tyto problémy našlo řešení. To v každém případě „[...] nesnižuje důležitost boje v rovině axiomů; tento boj je naopak určující (na nejrůznějších úrovních: ženský boj za volební právo, právo na potrat, na práci; boje utiskovaných mas a menšin [...])“ (Deleuze, Guattari 2010: 536, 539).

Vznikem kapitalismu (spojením státu a VS, vzniknutím světového VS) tedy dochází k nové subjektivaci, podřízení lidí, což může vést znovu k únikům. Světový VS tedy údajně vytváří to, co se sám pokouší zničit. K opravdu revoluční změně je prý nutné opustit ideji státu, země, a rovinu kapitálu. Stát jako takový, dle D&G nikdy nebude moci ztělesnit ideály či vyřešit problémy VS, s kterými bojuje a o co usiluje. Každý boj údajně probíhá skrze koexistenci toho, co systém spojuje a co mu uniká (což se může znovu spojit).

3.2. Komplementární vztah politiky a války - koncepce M. Foucaulta

3.2.1. Koncept moci

Foucaultova koncepce pojednávající o komplementární relaci politiky a války, tematizovaná v cyklu přednášek *Je třeba bránit společnost* z roku 1975-1976 na Collège de France, byla Foucaultem formulována za doby, kdy za teoretiky války v občanské společnosti byli považováni zejména Machiavelli a Hobbes, a za *locus classicus* byla považována problematika ustanovení suverenity. Foucault se vydává poněkud jiným směrem a analyzuje raději mocenské mechanismy, kterými v této kapitole začneme.

Ve svém metodologickém přístupu částečně přechází od archeologie, a jeho snahy o čistou metodologickou neutralitu, a obrací se ke genealogii. Genealogie se staví proti hledání původu či podstaty, při studiu historie se totiž vyjeví, že žádná podstata není, že “podstata” je zas a znovu konstruována, sestrojována (Foucault 1994: 77). Namísto vědy, se Foucault snaží *zachránit* diskvalifikovaná, nelegitimizovaná vědění, která jsou filtrována v důsledku hierarchizace vědění. Obdobně jako D&G, kteří tvrdí, že stát v sobě také obsahuje snahu diskvalifikovat “podřadná” vědění, jež by narušovala homogenizující diskurs státu.

Foucault tvrdí, že “genealogie musí bojovat právě s důsledky moci, jež jsou vlastní diskursu, který je považován za vědecký“ (Foucault 2005: 25-6). Foucault akcentuje, že bychom se měli tázat po mocenských ambicích, jež v sobě nese samotný nárok být vědou, a ptá se proto: “Jaké typy vědění chcete diskvalifikovat v okamžiku, kdy se prohlásíte vědou?” (ibid.). Diskursivní praktiky nejsou zcela autonomní, jsou regulovány. Jiné vědění a způsoby vyprávění se stávají opakem, menšinové, marginalizované, nepravé, vytlačené na okraj. Vědecká, medicínská “pravda” tak působí jako zbraň.

Moc je však ve Foucaultově pojetí nerepresivní - je účinná, protože působí na úrovni touhy a vědění, jehož protnutí s mocí je jedinec spíše výsledkem a předmětem. Vládnout pak znamená strukturovat pole jednání (Dreyfus, Rabinow, 2002: 247-8, 330). “[...] Podněcování, ovlivňování, zlehčení či ztížení plně nahrazují a jsou mnohem efektivnější než represivní formy moci” (Profant, 2011: 429).

V druhé řadě je moc dle jeho pojetí relační. Není záležitostí směny, nýbrž se projevuje v jednání, v aktu. Jak podotýká Dreyfus a Rabinow: “Výkon moci [...] je způsob jednání, jímž jedni působí na druhé” (Dreyfus, Rabinow, 2002: 327). Moc je vykonávána nad jinými, potlačuje, přitom existuje jen aktuálně, není soustředěná ani distribuovaná. Moc je něco co obíhá, něco co není vlastněno. Povzbuzuje nás k tomu hledat ji mimo centrální moc. V jeho pojetí moci je totiž centrální sféra vlivu - tedy působení na druhé, a způsoby, kterými je možné řídit chování ostatních, např. skrze dohled, který není centrální, ale rozptýlený (Foucault, 2000: 30-40).

V přednáškách z roku 1975-1976 Foucault předkládá zrod sociálně artikulované disciplíny a biopolitiky, jakožto dvou klíčových mechanismů moderního vykonávání moci. Podle Foucaulta se tyto moderní mocenské mechanismy objevují jako důsledky široké post-feudální a industriální změny. V *Dohlížet a trestat* Foucault podrobně popisuje formy disciplíny jako metody, jež umožňují důkladnou kontrolu tělesných činností, zajišťují neustálé podrobování tělesných sil a přivádí je do vztahu poslušnosti a užitečnosti (Foucault, 2000: 201-2).

Disciplína ‚vyrábí‘ jedince; je to specifická forma moci, v níž jsou jedinci považováni současně za předměty i za nástroje její moci. Není to moc triumfující, která se pro vlastní nadbytek může spoléhat na svou všemocnost; je to moc zdrženlivá, podezíravá, jež pracuje v modu vypočítavé, nicméně nepřetržité šetrnosti. (Foucault, 2000: 244-5).

Zničení těla, provázející tradiční mechanismy trestání, se stává nevýhodným, výhodnější je si toto tělo (a život) přivlastnit a podrobit, přinutit jej „sloužit státu“. Disciplína, jak tvrdí Foucault, rozděluje jedince v prostoru, na základě čehož je individualizuje (Foucault, 2000: 207, 212). Disciplinární moc je postavená spíše na materiálním donucení než fyzické suverenitě. Je spojena s tlakem na růst podmaněných sil - jde o snahu těžit z času, práce (Foucault 2005: 47). Plýtvání lidskými těly a životy, se ukázalo být zbytečným, vzhledem k tomu, že tato živá síla může být použita a k něčemu směřována. Jde v tomto ohledu o jistou ekonomizaci moci.

Na druhé straně, péče o život a správa nad ním, biomoc, působí jako masifikující princip, totalizující (jde o fenomény na úrovni společenského těla; porodnost, úmrtí,..). Od člověka-těla k člověku-druhu, to je k člověku jako živé bytosti, jako populaci. Jde o spojení kázně a regulace.

V středu pozornosti biomoci jsou tak zejména demografické údaje, jako délka života nebo důsledky prostředí (ať už klimatické či zeměpisné), které mají dopad na celou řadu ekonomických a politických problémů. Dostaví se však mimo jiné i “[...] mnohem subtilnější, racionálnější mechanismy pojištění, individuálního a kolektivního spoření, zabezpečení atd.” (Foucault 2005: 219).

Biomoc je spojena s medicínsko-psychiatrickým věděním (jako privilegovanou formou věděním), které se stává nezbytným doplňkem legislativy, dává jí vědecké posvěcení. Chce vykonávat moc nad životy, být návodem na to, jak správně, dobře žít. Snaží se zachycovat abnormalitu a vysvětlovat ji: zracionalizovat, eliminovat, potrestat a současně zvýšit cenu života.

Podle Foucaulta se tradiční moc kombinuje s těmi novými, ve kterých je obsažena víra v pokrok, efektivitu, zlepšení a tlak na výkon. Foucault se snaží v této osvícenské racionalitě, ideji pokroku a jejímu instrumentálnímu rozumu, rozvržení v metaforice světla a tmy uniknout, pro její nebezpečné důsledky.

Ptá se: “Jak může tato moc nechat umírat, když je jejím bytostným cílem dávat žít? Jak vykonávat právo smrti, jak vykonávat funkci smrti v politickém systému, který je soustředěn na biomoc? Právě zde, domnívám se, zasahuje rasismus” (Foucault 2005: 227). Dle jeho pojetí, aby bylo možné ponechat si právo zabíjet, je třeba “využít” rasismus, jakožto mechanismus diferenciací. Vytvořením této konstrukce tak vzniká biologický vztah, kde zachování čistoty a zdraví života, pak znamená smrt degenerovaného, nenormálního, a tedy podřadného člověka

(rasy). To uvádí jako důvod, který umožnil moderním společnostem např. kolonizační či fašistickou genocidu.¹¹

Zvrhnutí racionality lze pozorovat právě na tomto vystupňování válečnického vztahu - ve jménu lepšího života, jiný musí zemřít. Pro zdravější a čistší život je nutné zbavit se jedinců klasifikovaných jako nenormálních, podřadných, nemocných, kriminálních, jelikož představují biologické nebezpečí - vnitřního nepřítele. Tím získává moc právo zabíjet.

V nacistické společnosti došlo dokonce k jisté demokratizaci práva života a smrti. Právo zabíjet měla celá řada lidí, stačilo pouhé udání souseda k jeho odstranění. Válka byla kladena přímo jako politický cíl, ne za účelem získání prostředků, ale jako konečná, sebedestruktivní, sebevražedná fáze. K čemuž vedl mechanismus moderního státu (zobecnění biomoci a diktatura). Nicméně i socialistické a kapitalistické státy jsou poznamenány rasismem. Rasismus se dle Foucaulta objevuje při zdůrazňování boje - nepřítele, protivníka, jenž je nutný eliminovat. Souvisí tedy s povinností výkonu práva zabíjet, diskvalifikovat, vylučovat. Rasismus však údajně prý není potřeba při transformaci na rovině ekonomických procesů (státní, socialistický rasismus podle něj zanikl v sociální demokracii, reformismu). Abychom se snad mohli těmto mechanismům vyhnout, je dle Foucaulta třeba analyzovat právě problém fungování moci a jejích mechanismů (Foucault 2005: 231-4).

Norma, jež spojuje obě části (člověka-těla a člověka-druh), určuje co je normální, normalitu - jako jakousi stále měnící se konformitu jednání, určující současně i co je nenormální, tedy špatné. To co je normální, tvoří základ života i fungování společnosti. Není to tak, že by na nás mocenské strategie v demokracii nepůsobily. Působí na nás jak v totalitě, tak i v demokracii.

Kdo tedy tyto normy určuje? Kdo má moc nad životem? Ten kdo určuje co je dobro a zlo, a tedy co je normální a co ne? Co je pravda a co ne?

K produkci pravdy - vědění, se váže i moc nad životem. Například dnes, byla do téměř nezpochybnitelné pozice (autority), povýšena věda. Pokud není empiricky vyvrácena, je považována za platnou, neboli za pravdu (kult pozitivního a správného vědění). Zmiňme zde Foucaultův koncept pastýřské moci, kde se cílem stává blaho, blahobyť, stačí tedy lidem

---

¹¹ Kolonizační genocidu někteří autoři spojují nejen s rasismem, ale hlavně s náboženskou hierarchií, kde křesťanství stojí na jejím vrcholu. Kde lidé "bez Boha", nebo lidé "se špatným Bohem", se stali takzvanými "druhými", lidmi s nižším statusem, podřadnými (t. j. uvnitř Evropy - Židé a Arabové, mimo Evropu původní indigenní obyvatelé). Podřadnost náboženství byla spojena s podřadností lidí praktikujících ho. Časem se ale rozdíl v praktikování nekřesťanského náboženství a bytím rasizován, jak tvrdí, stále více vymazával (Grosfoguel, Mielants, 2006: 1-12).

doporučit, co je pro ně dobré, a rádi se nechají poučit, o tom, jak se to “správně” má dělat. Což ovšem může mít i negativní stránku. Skrze optiku norem a normality je pak možné posuzovat i vyspělost společností, například právě proto, že je možné vytvořit normu kvality, a odměňovat ji certifikáty, diplomy. Biomoc tak může působit i nadnárodně, globálně. Zejména dnešní demokratické a nadnárodní instituce umožňují biomoci působit mnohem poučeněji a vědeckěji (Jedlička et al., 2014: 86-89).

Moc se tedy vykonává produkováním pravdy, nutí nás nalézat pravdu. Vyžaduje ji a potřebuje ji ke svému působení (pravda má důsledky, které moc produkuje a které zase umožňují její pokračování). Pravda se stává zbraní, jen za tímto účelem bude údajně vyhledávána. Je zdůrazňována právě přináležitost pravdy k válce, politická hodnota vědění. Jsme pravdě podrobeni (Foucault 2005: 37-38, 61).

Přičemž medicínské vědění se stává “[...] politickou a intervenční technikou, s vlastními mocenskými důsledky” (Foucault 2005: 225). Jako vědění-moc působí na populaci, viz např. regulační opatření během covidu.¹² Právě medicínské vědění bylo podkladem pro politická rozhodnutí.

Otázkou zůstávají meze právní stavby (autoritativní, administrativní, absolutní moci). Tedy hranice moci, aby si byla schopna udržet legitimitu - jak daleko může zajít.

Pravda je tedy diktována “experty”. Například školy, v disciplinárním pojetí mohou fungovat jako odstrašovače nezávislého myšlení - zastavovat a nedávat prostor myšlení, které spadá mimo hranice akceptovaných “znalostí”. Student bývá nucen se přizpůsobit, bez ohledu na to, jak prázdné nebo umělé definice “dobrého”, “užitečného” nebo “normálního” mohou být.

Dochází k ukázněnému vědění, jeho disciplinarizaci a proměně ve vědecké disciplíny. Od cenzury výpovědí k disciplíně formulování - nejde údajně o obsah výpovědí či zda jsou pravdivé, ale o jejich formu, komformitu vědecké komunity, kvalifikaci. Už ne nátlak pravdy, ale vědy, “mizí vědec-amatér [...]” (Foucault 2005: 168-9).

Foucault tedy problematizuje snahu přisvojit si vědění, jistý státní zásah, skrze operace generalizující jako je selekce vědění (vyloučení, diskvalifikace, tj. např. role univerzity),

---

¹² Odkazují k mimořádným vládním nařízením jež byla schválena během vyhlášeného nouzového stavu kvůli virové pandemii Covid (zejména v letech 2019-2021, přesto, že některá trvají dodnes), jakým bylo např. omezení styku osob, zákaz cestování za hranice, regiony či okresy, zákaz nočního vycházení mezi 21h - 5h, povinné nošení roušky (na ulici, v prostředcích veřejné dopravy, v uzavřených prostorách), uzavření škol v souvislosti s přesunem k virtuální komunikaci & home office, omezování neočkovaných/neotestovaných osob, a jiné.

normalizace (technických vědění, plurality), hierarchizace a centralizace vědění (jeho kontrola - zdola nahoru obsah, shora dolů řízení).

Abychom to shrnuli, jak poznamenává Deleuze v anglickém překladu *Desire & Pleasure*, systémy moci mají ve Foucaultově pojetí dva směry. Jeden skrze mikromoc, mikrosystémy, heterogenní multiplicity. Druhý jako jistý abstraktní stroj, imanentní celému sociálnímu řádu, podobný panoptikonu, kde je možné vidět bez bytí viděn, aplikovatelný na danou multiplicitu (Deleuze 1997: 59-65). Stát si bere za cíl bezpečnost, pojištění a život společnosti. Jeho vědění mu zprostředkovává především státem sponzorovaná věda, jež se stává podkladem i pro tvorbu zákonů. Vědecká, medicínská moc dává žít, prodlužuje život, umožňuje ho zefektivňovat a více zužitkovávat. Právo zabít si ale moc ponechává, a to díky rasismu, myšlence nepřítele, jež umožňuje biomoc jakožto správa nad životem.

3.2.2. Válka ve Foucaultově pojetí

Máme považovat válku za nepřetržitý, základní stav věcí? Foucault ve svém cyklu přednášek *Je třeba bránit společnost* analýzou diskursů o rasové válce a příbězích o dobytí (Sasů Normany; Galů Franky, boj mezi rovnostáři a královskou mocí, absolutistickou monarchií; boj mezi “barbary” a “divochy”), sledoval genealogii biomoci a státních rasismů.

Podle Foucaulta je základem logiky vztahů mezi mocí a odporem nikoliv zákon, ale boj. Vedle boje je dalším konstitučním aspektem logiky vztahů mezi mocí a odporem strategie. Foucault toto prohlášení ilustruje převrácením známého Clausewitzova aforismu, podle nějž „válka je pokračováním politiky jinými prostředky“, a místo toho tvrdí, že “politika je válka, v níž se pokračuje jinými prostředky” (Foucault 2005: 31).

Převrácení tohoto výroku má ilustrovat to, že politická moc válku nezastavuje, a nedává v občanské společnosti vládnout míru, že se nesnaží pozastavit účinky války nebo neutralizovat nerovnováhu, nýbrž udržet stav nadvlády, která se projevila v poslední bitvě války. “Podle této hypotézy by bylo úlohou politické moci navěky vepsat tento vztah síly jakousi tichou válkou do institucí, do ekonomických nerovností, do jazyka a až do těl jedněch i druhých” (Foucault 2005: 31-32). Po vítězství válka nekončí, ustanovuje se v institucích, praktikách a mechanismech státu. Je vepsána v epistemologickém rámci, v kterém kultura, tvorba významů a jazyk operuje a na kterém se podílí.

Co tedy znamená, že politika je pokračování války jinými prostředky? Podle Foucaulta především to, “že politika světlí nerovnováhu sil, jaká se projevila za války, a obnovuje ji” (Foucault 2005: 31). Uvnitř tohoto ”občanského míru” by tedy jakákoli modifikace silových vztahů, měla být interpretována jen jako pokračování války (všechny politické boje, střety ohledně moci,..), neboli jako fragmentace, přesuny války. Jinými slovy, “sepisování dějin míru a jeho institucí by tedy bylo jen psaním o téže válce” (ibid.). Střet sil je pojímán jako základ občanské společnosti, princip a motor výkonu politické moci (Foucault 2005: 33). Například to, že proti sobě vůbec můžeme tvořit opoziční celky v demokracii, je v tomto pojetí výsledek války.

Foucault však odmítá klasické filosoficko-právní pojetí moci, jakožto práva, které se lid z části vzdal aby ustanovil suverenitu. Problému ustanovení suverenity se nevěnuje, studuje raději subjekty nalézající se pod účinky moci.¹³

Foucault provádí určitý druh inverze Hobbese - tam kde pro Hobbese, Leviathan potlačuje válku, pro Foucaulta Leviathan interiorizoval válku uvnitř sebe, tj. válka je základem suveréna/panovníka. Namísto toho, aby se lidé stali subjekty aby postavili stát, který potlačuje válku, Foucault tvrdí, že stát vede válku, aby z nich udělal subjekty. Foucault hovoří o státní eliminaci soukromé války prostřednictvím vojenské instituce, tedy postátnění, profesionalizaci války za účelem směřování násilí za hranice, mezi národní celky, popisuje ale také obrak k státu-národu jež se ujímá správy sama sebe. Z krvavé války tak sice činí výjimečný bod maximálního napětí, válka se tím ale jen přesouvá proti vnitřnímu nepříteli, skrze mechanismus biomoci.

Jak jsme již naznačili, a jak přesně poznamenal Deleuze, pro Foucaulta je typické, že pracuje s výpověďmi. Přičemž ignoruje vertikální hierarchii tvrzení (Deleuze, 1996: 11), pro něj jsou všechny výpovědi hodnotné (diskvalifikovaná, marginální, či nedostatečně

---

¹³ Doplňme, že odklon od zabývání se ustanovením suverenity, někteří autoři (např. A. Kotsko, 2017: 493-508) spojují s neoliberalismem jako naším křesťanským dědictvím, tedy kde svoboda, svobodná vůle - je tím, co legitimuje. Svoje představitele, kteří nám vládnou, si volíme. Trh je legitimní, protože odráží a syntetizuje souhrn všech našich svobodných rozhodnutí. Svoboda je pojímána jako nejvyšší hodnota. Jako důvod uvádí, že neoliberální hegemonický diskurs byl tak inkorporován do způsobu jakým mnozí z nás interpretujeme, žijeme a rozumíme světu, že se stal “zdravým”, “selským rozumem”, který se, stejně jako pozdní středověký svět, přestal dokonce pokoušet pozitivně legitimovat sám sebe. Viz Kotsko, Adam, 2017. *Neoliberalism's Demons*. Theory & Event 20(2), s. 499: “The dominant theological or metaphysical outlook reflects what people believe to be the deep structure of the world—above all, that society’s view about what matters most—and political systems must reflect those deep convictions if they are to remain legitimate”. Myslet si, že nežijeme v ideologii, je největší ideologií ze všech, jak více rozvedl Slavoj Žižek ve své knize *Násilí* (2013).

propracovaná vědění,..). Věnuje se problému reprezentace, a tomu, že některým se slovo, pozornost a prostor nedostává.

Například historie byly původně psané jako nástroj k posílení moci suveréna (výklad dějin z pohledu vítězů). Přičemž dva aspekty moci, kterými podmaňuje:

- 1) Zavazuje zákonem
- 2) Oslňuje, magická funkce (skrže slávu, příběhy o hrdinských činech, snaha proměnit malost a každodennost v něco hrdinského, čímž fascinuje, znehybňuje).

Časem nicméně údajně mizí identifikace lidu s monarchou, a vzniká heterogenita historie, antihistorie - jako dějiny podrobených, dějiny ras, atd. Odkrývají to, co bylo zlomyslně zastřeno - lži, tajné vědění, zotročení,...Je sdílána nepřáteli moci, a je nástrojem boje proti ní. Velká jednota, legitimita je tím tedy narušována. Nakonec slouží ale také k diskvalifikaci ovládaných ras. Nové genealogie byly užívány i k nárokování ztracených práv a privilegií (šlechtou). Historické vědění bylo užíváno jako nástroj války, taktika s cílem zvrátit vztahy síly (Foucault 2005: 71-82).

Co se týče války mezi státem a subjekty, Foucault tedy popisuje boj skrže vědění a výpovědi (jakožto element diskursu). Rozlišuje historicko-politický (antihistorie, boj - podrobení) a filosoficko-právní diskurs (smlouva - útlak). Právní diskurs vymazal válku - snaží se tvrdit, že to poddaní chtěli suverenitu, jež je reprezentuje - uzavřeli společenskou smlouvu. Foucault však pod politickou mocí vidí válečný vztah, situuje ji jako straníka. To naše bitevní pozice ovlivňuje naši pravdu, na jejímž základě se rozvíjí a působí jako zbraň. Nikdo není neutrální. Mír a pacifikaci srkze zákon vidí jako léčku, přičemž válka pokračuje srkze mocenské mechanismy.

Popisuje, že historicko-politický diskurs, vidí válku jako trvalý sociální vztah, základ mocenských vztahů. Je to diskurs především aristokracie (knižní) a buržoazie (spojen s technologickým věděním zbohatlých měšťanů), sloužil především jako nástroj boje proti monarchii, absolutismu, královské moci (Foucault 2005: 58). Antihistorie měla být dekodováním, nepřátelsky nastaveném proti právnímu vědění jež ji okradlo.

Historický diskurs začal binarismy a v pojmech nadvlády a podřízení, od kterých později odstoupil (v důsledku změšťáctění diskursu, když se ho ujala buržoazie). Dualismus války se nakonec rozpadá i kvůli pluralitě bojů, jelikož se nacházíme v různých druzích podmanění, jakož subjekty jsou ve vzájemných vztazích - nejedná se jen o cetrální moc státu. Tu Foucault právě zpochybňuje.

Metoda genealogie z Foucaultovy strany také působí jako snaha vzdálit se onomu univezalismu, dialektice totalizující, biopolitické (pozici právníka/filosofa). Vzdálit se vyprávěním neutrálního, objektivního subjektu, který mlčí o své pozici, situovanosti, poukázáním na pluralitu pravd a výpovědí (a jejich funkcí).

Filosoficko-právní diskurs (spjat s královskou mocí) jenž se chce jevit jako spravedlivý a pravý diskurs, také pracuje pro osobní vítězství. Dožaduje se především svých práv, poznamenaných vztahy dobytí, vlastnictví, vítězství, nadřazeností (právo rasy), prvenstvím. Nejde o neutrální, obecný zákon, který by usmiřoval a platil pro všechny, ale zakládání takového zákona poznamenaného asymetrií, tedy založení pravdy vázané na určitý vztah síly (Foucault 2005: 60-61). Snaha zdánlivě umlčet válku, aneb udržet vztah vítězství a síly skrze rostoucí racionalitu, strategie, technické postupy. Právní diskurs chtěl skrze svá vyprávění zahladit heterogenost, vymazat rasy (historii dobytí). Snaží se udržet jednotu společnosti.

Co oslabuje právní diskurs je právě antihistorie, genealogie, jak téma dualismu - vyprávění o dobytí, které z jedněch činí podmaněné, dobyté a z jiných vítěze, nadvládu, tak i nový subjekt dějin - národ (který mluví o sobě samém, a který se chce posléze ujmout správy sebe sama). Revoluční myšlenka národa poskytuje nový referenční rámec, vede k myšlení pravice, nacionalismu, rasismu.

Právo je totiž v dualistickém diskursu pojímané jako dílo dobyvatelů, nástroj moci, prostředek prosazování zájmů, ne spravedlnosti. Vlastnické vztahy jsou učiněny neplatnými dobytím: “[...] Vláda, zákony, statut vlastnictví představují (...) jen pokračování války, invaze a porážky [...]” (Foucault 2005: 103), neboli nástroj kolonizátorů. Vlastnictví je pojaté jako důsledek okupace, loupeže, barbarského feudalismu. Historicko-politický diskurs tak vedl k tématu vzpoury, absolutního práva, jako nutnosti porušení řádu k ustanovení spravedlivější justice.

Idea revoluce nelze oddělit právě od objevení se existence antihistorie (od rozpoznání nerovnováh, nespravedlností, násilí). Revoluční idea (jako proroctví budoucího osvobození) chce uskutečnit skutečnou válku, jež má královská moc v zájmu a za úkol zastírat a dusit (Foucault 2005: 82-83, 105). Královská moc si nový historický diskurs údajně chtěla přivlastnit, kontrolovat ho, zakódovat historii do praxe státu. Dějepis a vyprávění o původu tak Foucault interpretuje jako lekce z veřejného práva (Foucault 2005: 111, 163). Např. ústava měla představovat ústupek z jejího absolutismu (přistoupení na základní práva) - aby transformovala vědění, které mělo sloužit právě proti ní.

V historickém diskursu tedy mají operovat dva směry, jenž si od sebe ale navzájem vypůjčují a překrývají se. Prvním z nich je historie psaná v termínech dominance s válkou v pozadí (aristokratická, pravicová, antietatická). Druhý je v podobě totalizace, objevení se státu, s válkou jen jako něčeho okamžitého, bezprostředního, instrumentálního (buržoazní, liberální) (Foucault 2005: 205, 211).

Tím, že historicko-politický diskurs učinil z války prostředek analýzy politických vztahů, dal vzniknout nebezpečí neomezené války, pojmání všech vztahů v řádu nadvlády a podřízení. Revoluční prvek války tak byl postupně eliminován ve snaze o konečné smíření. To se dle Foucaulta stalo v důsledku transformace pojmu národa buržoazií. Přesun od válčení k roli ochránce, patrona společnosti, k ideji vnitřní války jako obrany společnosti před nebezpečím. Tato myšlenka sociální války, obrací historické v biologické, medicínské (Foucault 2005: 195-6). Téma historické války, binarismus vítězství/porážky tak nahradí téma boje o život, bitva v biologickém slova smyslu, universalismus (jenž je ohrožován heterogenitou, cizinci, devianty).

Téma státu, jež se začalo jevit jako nespravedlivé ve světle historie podmanění a dobytí jedné rasy druhou, přimělo stát transformovat se v ochránce integrity, nadřazenosti a čistoty rasy (Foucault 2005: 83-4), užívajíc mechanismy odmítání, vylučování, segregace, normalizace. Státní suverenity si tak přivlastnila strategii jež ji měla připravit o moc.

Dvě strategie státního rasismu, biologického a centralizovaného:

- 1) Nacistická transformace - mytická biologická ochrana rasy. Prorocký diskurs, jež ohlašuje příchod apokalypsy a posledního dne.
- 2) Transformace sovětského typu - vědecká, tichá hygiena společnosti. Proti třídnímu nepříteli, jako biologickému nebezpečí (proti nemocným, úchylným, šilencům) (Foucault 2005: 84-5).

Jak již bylo řečeno, stát tedy, přesto, že má svou legitimitu postavenou na zajištění delšího, kvalitnějšího života, bezpečí, zabezpečení, používá právě rasismus (rozlišování, hierarchii, klasifikaci ras) aby si mohl ponechat právo suveréna dát žít, nechat umřít.

Válka pod řádem a mírem je tedy rasová, umožňuje ji koncept národa. Nejdříve nabyde binárních biologických rozměrů v evropských národních hnutích, kolonialismu, globální válce, poté došlo ke zdvojení jedné a téže rasy na nadrasu a nižší rasu. Poté se už nevede mezi dvěma

rasami, ale jedna rasa je ustanovena jako pravdivá, držitelka moci a normy proti abnormálním (Foucault 2005: 66-7). Objevuje se tak téma jak nepřítel za hranicemi, tak je i popisován přesun k vnitřnímu nepříteli - obrana proti abnormálním lidem. Umožňuje sociální hygienu, možnost zasáhnout proti abnormalitě (její trestatelnost, nejen skrze zabití, ale i sociální vyloučení, sociální smrt). To může být nebezpečné - eurocentrismus, fašismus,...

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, Foucault upozorňuje na jisté příbuzenství mezi liberálními a totalitními (i socialistickými) společnostmi, co se týče státního rasismu a řady mechanismů, myšlenek a postupů (např. co se týče organizace velkých politických aparátů, stran, historicky i pracovních táborů). Pojí je politická racionalita, dědictví osvícenství, vědecká produkce pravdy. Vystupňování technologií v nemoc, šílenství, obludnost. Kontinuita totalitarismu tkví v biopolitice vylučování a vyhlazování toho, co je politicky nebezpečné a etnicky nečisté (Fontana, Bertani v Foucault 2005: 249-250). Ovládnutí živoucích skrze vědecký konsenzus, obecně přijatá tvrzení (což byly i fašistické pseudovědy, eugenika, darwinismus, psychiatrie).

Zůstává tu post-fašistická paranoia (strach z indoktrinace skrze školy a jiné instituce,..). Nedůvěra ve vědecký diskurs.

Válka se chvílemi ve Foucaultově perspektivě jeví, jako to, co státy dělají lidem, které chtějí proměnit ve své subjekty jakéhokoli druhu, a jindy to zní jako paradigma, které by aktivisté měli mít na paměti v boji o moc - mluvící subjekt jako válčící subjekt.

Význam a konotace, evokace slov, se v průběhu historie mění, Foucault ukazuje jak stejný předmět diskursu v historii nabývá různorodých použití a využití, aby se dosáhlo výsledků, o které daný příslušník či skupina usiluje. Válka, tedy boj, není jen krvavá, a může se hodit jako prostředek analýzy mocenských vztahů, protože samotné boje vypovídají o mocenské asymetrii. Co na Foucaultově výpovědi zůstává zejména důležité, mimo jiné je, že skrze jeho pojetí války rozšiřuje definici politiky. Je totiž třeba zdůrazňovat, že se politika netýká jen oblasti veřejné správy, nýbrž se týká i každodenního vypovídání o světě, i takového, které se zdánlivě může zdát nepolitické, či s válkou nesouvisející.¹⁴ Vše co zasahuje do uspořádání

---

¹⁴ V této souvislosti stojí za zmínku myšlenka inspirovaná dnes již poměrně zapomenutým, znovu vykopávaným Normanem O. Brownem: Jestli je celá společnost neurotická, bylo by nepravděpodobné, kdyby nebyli i jednotlivci. Neurotické struktury zrcadlí individuální neurózy. Lidská historie jako masová neuróza. "Popírání těla, panování represe, deformace touhy, jako hlavní strukturální principy všech Západních kultur". Problém vidí ve výměně "pleasure principle" za "reality principle", a genitální organizaci psyché, tedy duše. (Shaviri, 2005). Jeho teorie jsou sice značně utopické, přesto příhodné. Nabízí se srovnání Brownovy: *Life Against Death: The Psychoanalytical Meaning of History* (1959) s H. Marcusem: *Éros a civilizace* (1955).

společnosti, způsobů jednání, norem, rozhodování, může být vnímáno jako válka, v níž se pokračuje jinými prostředky.¹⁵

4. Srovnání koncepcí - Analýza teorií

Do jaké míry jsme svobodní a do jaké míry jsme subjekty moci? Válka je mimo jiné v koncepcích autorů uchopena kolem téma svobody a jejího omezení. Je popisována tenze mezi státem, královskou mocí a vědou, a na druhé straně inovacemi, volností pohybu, neoficiálními cestami a nezávislými mysliteli. Klíčový je boj s normou (a právem), která je ustavována zejména královskou mocí (skrze její instituce) a vědou, která jí dává vědecké posvěcení. (I jen samotná prostorová organizace města určuje a normalizuje určitý způsob života.) Nicméně v době postfašistické a postfaktické, důvěra v oficiální moc a vědecké, “zaručeně pravdivé” či “nezaujaté a objektivní” poznatky moc velká není.¹⁶ Nejde však nutně o to, zda je něco pravda nebo ne, či zda tato tvrzení dávají smysl, ale spíše jaký mají dopad (koho např. diskvalifikují).

Co může začínat jako snaha být svobodný, osvobozovat se od zavedených způsobů a struktur, posouvat hranice, může u D&G končit až státním kapitalismem, jako výsledek spojení VS a státu.

Nebezpečí svobody také může spočívat, jak naznačují autoři, v pojetí absolutní svobody, jako nadvlády, nárokování si především vlastních práv. Svoboda bez moci potlačit či donutit může působit jako bezzubá svoboda, moc.

Politika se u D&G stala pokračováním války. Po přisvojení VS státy, VS se ujímá cíle, přisvojuje si státy a nabývá celosvětových otáček. To, že si bere za cíl mír uvolňuje neomezený materiální proces totální války. Stát tak může tvrdit že násilí používá pouze proti “násilníkům, “zločincům” - primitivům, nomádům, aby mohl zavládnout mír...” Deleuze, Guattari 2010: 513). Státy už si v této fázi zpravidla nepřivlastňují VS, ale zřizují VS, jehož jsou pouhou součástí (ibid.). VS je pro kapitalistické státy atraktivní, stejně jako hladký prostor (jeho inovativní, flexibilní, neregulovatelné vlastnosti).

---

¹⁵ Jak už zdůrazňovali i feministky a feministé, jako jedni z aktivních kritiků vědy (a jejích výroků či spjatých ideologií), heslem: “Osobní je politické” (The personal is political), kterým bojovali proti odsouvání osobních problémů z veřejného prostoru, tedy proti argumentu, že do veřejného prostoru nepatří. Společnost je nastavena určitým způsobem, která ovlivňuje osobní stránku, takže i to co se odehrává na osobní úrovni, je bytostně politické. I individuální rozhodování je ukotveno v širším rámci.

¹⁶ srov. Pavel Pospěch (2021). *Neznámá společnost: Pohledy na současné Česko*. Host

Válka je původně považována za mechanismus proti vytvoření státu: udržuje roztržičnost a segmentaritu skupin. Ve státu se uskutečňuje národní, homogenizující, subjektivizující celek. Nicméně spojením vzniku státu a VS, dochází k obratu, jelikož vzniká dle autorů světový VS.

Foucault pod politickou mocí také vidí válečný vztah. Politika je u něj také pokračováním války jinými prostředky. Politika údajně udržuje nerovnováhu sil, jaká se za války projevila. U Foucaulta je to myšlenka ras, národa - jež umožňuje válčit mezi národními celky, státy, a pak uvnitř, proti vnitřnímu nepříteli - zde nabírá i biologický nádech. Také u něj může za účelem míru stát vést válku proti nepříteli - abnormálnímu, kriminálnímu, vychylujícímu prvku.

Obě koncepce shledávají fundamentálním základem teoretických norem státu bezpečnost.

Obě perspektivy shledávají stát a vědu a příslušné politické a sociální instituce, jako narativ, který slouží k vytváření obrazů, vnucování formy či způsobu života. Tedy jako hierarchický, selektivní, klasifikující a normalizující element. Obě koncepce hovoří do jisté míry o zániku nezávislého vědátora, myslitele (královská věda x nomádká), (institucionální x amatérská). Věda má moc diskvalifikovat, kódovat a kontrolovat formu a tedy i obsah výpovědi subjektů. Je zde obsažena diskvalifikující funkce vůči "podřadným" vědění, jenž by narušovaly diskurs státu a státem sponzorovanou vědu.

Obě koncepce hovoří o "vnějších", podřadných vědění a myšleních, narušujících královskou moc a vědu, a současně obě kladou důraz na jejich vzájemné ovlivňování. Zatímco Foucault tvrdí, že plodné okamžiky tvorby vznikají právě při prolínání, D&G jsou méně jednoznační, v mnou zkoumaných, vytyčených mezích. Zkoumají, zda lze vytvořit VS, který se vyhnul se bytí fašistickým, tedy nezvrhnul se do vlastní destruktivní moci. Stejně jako i Foucault se zabývá sebedestruktivní tendencí fašismu, a zda je možné, aby stát nebyl postižen rasismem. Právě biomoc státu, jeho snaha pečovat o život a bojovat proti nepříteli mu propůjčuje i právo zabíjet (smrt druhých jako posílení sebe sama). Foucault považuje za konec státního (socialistického) rasismu sociální-demokracii. Sice moderní, kapitalistické státy považuje za poznamenané rasismem, nicméně rasismus prý není třeba, pokud jde jednoduše o ekonomickou eliminaci, zbavení privilegií. D&G tvrdí, že by bylo třeba odklonit se od ideí státu a kapitálu (což je v pojetí autorů i právo), pro ztělesnění levicových požadavků. Přičemž sociálně-demokratická tendence odpovídá posouvání hranic kapitalismu dál.

D&G hovoří o antropologii a tvrdí, že historicky byli válečníci odpojeni od státního aparátu a sociálního řádu. Tvrdí, že mezi nimi zůstává jakási tenze - státy mají problém VS integrovat. Totální válka ukazuje, jak stát dokáže spoutat flexibilitu VS a jeho nebezpečné vlastnosti a vytvořit válku bez limitů.

Usedlictví a ranná stavová formace domestikace zvířat a rostlin je u D&G vnitřní vznik státu - když vzniká prvotní akumulace, nadbytek, zásoby. Původní akumulace se dle autorů týká majetkových práv a nároků.

Foucault hovoří o genealogiích. O vazbě mezi věděním a mocí. A tedy subjektivizovaném, historickém věděním, které se snaží osvobodit a ujmout se schopnosti opozice proti vědeckému diskursu a hierarchizaci poznání. Státní, právní diskurs údajně chtěl skrze svá vyprávění zahladit heterogenost, vymazat rasy (historii dobytí). Snaží se udržet jednotu společenského tělesa. Foucault oceňuje politický historicismus, jakožto vzpouru věděním proti centralizujícím mocenským důsledkům vědeckého diskursu, jež marginalizuje jiné typy věděním a zkušeností. Také, jako D&G, upozorňuje na jejich přivlastňování diskursy a státní překódování.

Není žádné absolutno práva či pravdy pod prchavostí historie. Pod formulací zákona je křik války a asymetrie sil (Foucault 2005: 63). Ať už jde o převahu silovou (v podobě armády), či právní.

Jsou to vztahy podrobování, jež vytvářejí subjekty. Foucault se vyvarovává popisu nějaké suverenity, velkého mocenského aparátu, jako státu, ale spíše se věnuje popisu mocenských mechanismů (disciplinární, biomoc), jakými jsme ovládáni, a jejich mnoha podobám. Mohou se navzájem popírat, být v opozici, nebo se podporovat (podoby odvládnání, podrobení nejsou jednomyslné). Je důležité zkoumat v jejich mechanismech globální strategie, a vidět lokální taktiky ovládnání jež využívají - hierarchizaci (podrobení), centralizaci (kontrola věděním - zdola nahoru obsah, shora dolů řízení), selekci (vyloučení, diskvalifikaci), normalizaci.

Snaží se hledat moc mimo tu centrální. Je třeba vznášet námitky proti ukázkovým postupům skrze dovolávání se práva? Foucault si nemyslí, že odvoláváním se k suverenitě omezíme důsledky disciplinární moci. Jsou to konstituující mechanismy moci v naší normalizační společnosti (právo, disciplína,..). Navrhuje ubírat se směrem k antidisciplinárnímu právu, osvobozeném od principu suverenity (Foucault 2005: 50).

Moderní moc dle D&G „zahrnuje procesy normalizace, modulace, modelování, informace, týkající se jazyka, vnímání, touhy, pohybu atd., a procházející mikro-upořádáními“ (Deleuze, Guattari 2010: 525). Jak podotkl Lambert, moc, tak jak se o ní vyjádřil Deleuze, „vytváří realitu“, dříve než ji potlačuje, ideologizuje, abstrahuje nebo maskuje (Deleuze 1988: 133, převzato Lambert 2006: 140).

Deleuze do značné míry z Foucaulta vychází, sám mu připsal zásluhu za konečně adekvátní koncept moci (Lambert 2006: 141). Je možné tak mezi jejich koncepcemi pozorovat značné podobnosti a návaznosti. Foucaultovo pojetí moci je relační a nerepresivní, působí na úrovni touhy a vědění, a jeho protnutí s mocí.

Lze v těchto koncepcích pozorovat, že jak D&G tak Foucault lokalizují problematiku práva a snaží se docílit přehodnocení toho, jak jsme o něm doposud smýšleli. Na čem se tedy určitým způsobem shodují je právě na státním, právním násilí.

D&G popisují zvláštní druh násilí, a tím je státní monopol na násilí, tedy právní násilí, které přestává být vědomé a zdá se být čistě přirozené a jednoduché, a jež přispívá k vytvoření toho, proti čemu se obrací. (Stát má zajišťovat bezpečí). Státní násilí údajně vytváří počáteční akumulaci, umožňuje soutěž abstraktního neboli nezávislého kapitálu a vytváří „strojové a sociální zotročení“, subjektivaci; tedy podřízení lidí. Kapitalistický způsob výroby tak údajně umožňuje. Toto tzv. státní násilí, díky zásobám a dělbě práce se státem spjaté, současně umožňuje tuto nesmírnou nadstavbu, v které se nacházíme, vysokou specializaci. Stát se tak údajně proti násilí nestaví, ale naopak ho podporuje. Potřebuje ho ke svému působení, dosažení svých cílů. Přičemž se stát tváří jako jediná možnost, východisko, způsob organizace.

Foucault v této souvislosti také naznačuje, že první bylo podrobování těl, kázeňské opatření a normy, rozdělení, hierarchie, dělba práce, které umožnily takovou práci, jak se organizuje tzv. kapitalistické společnosti, ne naopak (Fontana, Bertani v Foucault 2005: 251). Dále také tvrdí, že stát světí mocenskou nerovnováhu „tichou válkou“ vepsanou v institucích, jazyku, atd. (Foucault 2005: 31-32). Což se shoduje s D&G zdánlivě přirozeným a normalizovaným právním násilím.

Foucault dále upozorňuje na to, že moc není stabilní, ale že všude se bojuje, a kde je moc, je vždy i nějaký odpor. Zdůrazňuje právě tento trvalý neklid, přechody od povstání k panství a naopak. Moc vyzobrazuje ne jako všemocnou, ale naopak bezmocnou, proto taková nutnost dohledu, analýz modelů vědění, kázeňských opatření a jiných mechanismů jejího upevňování a znovu ustanovování (Fontana, Bertani v Foucault 2005: 252).

Popisuje boj skrze vědění, výpovědi jakožto element diskursu. Historicko-politický diskurs je diskvalifikovaným, vnějším, cizím ve vztahu k filosoficko-právnímu (Foucault 2005: 64). Vedou se skrze něj boje proti ustanovené suverénní moci, filosoficko-právnímu diskursu. Boj probíhá skrze vědění, genealogie, antihistorie - subjektivizovaná, podrobená, marginalizovaná, nejednomyslná a diskvalifikovaná vědění jež se ujímají slova. Usilují o sebeuvědomění. Boj vede především aristokracie, šlechta a buržoazie, zbohatlé mešťanstvo. Nejdříve má historický diskurs náboj antietatický, slouží proti absolutismu, postupně ale z diskursu mizí boj, dochází ke snaze o smíření, lid se snaží ujmout správy sebe sama. Třetí stav umožňoval nadstavbu, proto se chtěl začít ztělesňovat se státem jakožto národ, lid co ho konstituuje. Dochází k srostnutí se státem - národ/stát. Kvůli tomu dochází k obratu od vnějšího nepřítele k vnitřnímu.

Historický diskurs se snažil nejdříve rozpoznat pod vztahy moci neutuchající válku - měl revoluční náboj, u nějž došlo k transformaci z binární, opoziční války (barbarské nadvlády jedněch nad druhými) k politice biomoci, k ideji vnitřní války a vnitřního nepřítele.

Stát si ospravedlňuje svou existenci jako garant bezpečí, kvality, čistoty. Chrání před abnormálním. Kdo určuje co je normální? Tuto roli převzala do velké míry věda, medicínský diskurs, psychiatrie. Jde o obrat od historického v biologické, v důsledku změšťáčení diskursu (jeho osvojení buržoazií, zbohatlými obchodníky ve městech). Přesun k výkonu moci skrze normalizaci, tlak na jedince, válka skrze poučený, vědecký diskurs, který ale také může být rasistický (klasifikovat nemocné, špatné, podřadné, degenerované, šílené).

Nicméně už jde o válku, v níž ke skutečné, krvavé válce dochází jen výjimečně - jako bod maximálního napětí. Jde o přesun od barbarské nadvlády (absolutní, podmaňující svobody), či spíše její jakési spojení se společenskou smlouvou (spojenou s divochem, směnitelem práv). Spojení suverénní (subjektivující) moci s mocí legislativy je obsaženo i v D&G teorii moci státu.

Původ války pochází i ze strany státu, prostřednictvím praktik podrobení, politiky, institucí, mechanismů zákonných nařízení, organizace velkých stran, represivních technik či mocenských technologií.

D&G rozlišují mezi násilím a válkou, a možnost války ze strany státu postulují jako možnou pouze v případě přivlastnění VS - kdy dochází k jeho *inverzi*. Nomádský VS (státem nepřivlastněný) se na druhé straně snaží zabránit zajetí státem čili přeměně ve stát (podstatu VS tvoří v D&G terminologii rovina konzistence, tvůrčí linie úniku, hladký prostor) (Deleuze,

Guattari 2010: 484). Válku bere jako svůj předmět pouze sekundárně. Taková válka vzniká ve dvou možných okamžicích: 1) Tam, kde je vnitřní stát znám nebo vnímán pouze jako hrozící možnost, přičemž rituální válčení je nutné k jeho odvrácení (tzv. „prevence předvídání“) nebo 2) skutečná, když kočovník přichází do přímého kontaktu s vnějším konkrétním státem, aby se zabránilo zajetí.

V případě *inverze*, vděčící státnímu přivlastnění VS, se dle autorů uvolní neomezený materiální proces války (který umožňuje právě mír, politický cíl států) (Deleuze, Guattari 2010: 534). Státní přivlastnění nomádského VS, který je z podstaty namířen proti státu, tak D&G spojují s globálním světovým systémem a vznikem kapitalismu, který navíc umožňuje investice do válečného průmyslu. VS přisvojený státy, tedy v podobě armády či vojenské instituce (protože v případě přisvojení mění svou povahu), se tak stává v podobě válek dokonce i prostředkem čerpání nadbytku kapitalistické společnosti.

Shodují se tedy v poukázání na to, že zdánlivý mír, je jen pokračováním války, ale odlišnými způsoby. Foucault vnímá válku jako nepřetržitou a mír pouze jako zdánlivý, s tím, že politická moc, tak jak je, je výsledek války. Tudíž mír údajně neslouží pro neutralizaci účinků války, ale pro udržení tohoto vztahu síly navěky (prostřednictvím různých mechanismů - institucí, ekonom. nerovností, vepsáním do jazyka, těl). S tím, že o výsledku války rozhoduje zkouška síly, zbraně rozsoudí výsledek; poslední bitva by jen nakonec pozastavila výkon moci jako pokračující válku (Foucault 2005: 31). Zatímco D&G, mír jakožto politický cíl vnímají právě jako to, co umožňuje uvolnit neomezený materiální proces války. (Boj za mír, boj za demokracii, boj za volný trh, boj za svobodu v liberálním pojetí, boj za práva.)

Jak jsem již naznačila, Foucault kapitalismus pojímá jako dědictví disciplinární moci, normalizace a biomoci, a s nimi spojené ekonomizace moci (Foucault 2005: 47, 250-1). D&G tvrdí, že kapitalismus by se bez VS (který se snaží uniknout zajetí státem) nebyl schopen etablovat (Sibertin-Blanc 2010: 15).

Dalo by se také říci, že částečně obracejí vnímání toho, kdo může být nazírán např. jako „terorista“, může jím být právě stát, který se údajně snaží tvářit, jako kdyby k násilí nikdy nedošlo, nebo jako kdyby neprobíhalo a nebylo znovu ustanovováno právě teď.¹⁷ Foucault mluví o právu, o zákonech moderního státu, jako o pokračování války jinými prostředky, jako o krvi zaschlé v kodexech, válka je pojata i jako vyjednávání moci. K tomu jak poznamenal Petr

---

¹⁷ srov. např. FARRER, Martin, HARDING, Luke, 2022. *Ukraine's Zelenskiy calls Russia 'terrorist state' over aid shelling as forces close in on Kyiv* [online]. The Guardian

Horák, jde o “[...] formu racionality, nikoli jen prosté násilí” (Horák v Foucault 2005: 267). D&G také upozorňují na racionalitu státu, a její rozporuplnost s požadavky menšin.

Tím, že D&G lokalizovali vynález VS na straně exteriority státu, “odebrali”/zpochybnili svrchovanou moc státu, která si VS pouze přivlastňuje, a “navrátili” moc VS různorodým skupinám, které stojí “mimo něj” (např. nomádům, či “primitivním” společnostem, minoritám), i kdyby se fyzicky nacházely uvnitř státu. Kdokoli může vynalézt VS. Foucault svým pojetím také zpochybňuje svrchovanou moc (mimo jiné také odmítá Hobbesovu teorii moci), když válku pojímá jako mocenskou hru, či hru moci, kde moc neustále vyjednáváme a panství ani moc není stabilní.

Dále dělba práce v nomádkém VS údajně není postavena na dualitě společnosti rozdělené na ovládané a ovládající, ale spíše na spojeních mezi singularitami, na úrovni jedinečných spojení, přirozených nebo vynucených (dalo by se argumentovat, že stejně jako v kapitalismu). To také koreluje s Foucaultovým pojetím necentralizované moci, které také vypovídá o nebinární válce a rozptýlených, nejednotných bojích. O tom, že se válka (odpor) může objevit v jakémkoliv bodě (subjektu), a že v podstatě nikdy ani nepřestává. Každý je nutně protivníkem někoho jiného. To ale neznamená, že je společnost v rozporu. Společnost dle Foucaulta také není rozdělena na ovládané a ovládající (burožoazii, proletariát), pouze se strategizuje.¹⁸ Rozptýlená moc působí jako výzva pro státní teorie.

D&G a Foucault se shodují v bodě, že systémy moci neprobíhají a sociální pole není strukturované skrze ideologii. Co se týče represe, Deleuze uznává, že operace moci mohou mít represivní efekt/účinek, např. když jsou jisté věci vytlačeny pouze do sféry fantazií, nebo jsou udělány ostudné. Foucault v této souvislosti mluví zase např. o normalizaci a disciplinaci (formování, uzpůsobování subjektů). Operace moci mají v D&G pojetí moc drtit “body” touhy v asembláži, protože touha není přirozeně daná - je vždy historicky připsatelná, odůvodnitelná. Kooperuje s danou asembláží, uspořádáním (Deleuze 1997: 59-65). To připomíná Foucaultovu épistémé, tedy úplný soubor vztahů, který v určité době spojuje diskursivní praktiky, které dávají vzniknout formalizovaným systémům - jako např. vědám (Dreyfus, Rabinow 2010: 18). Ve Foucaultově pojetí je vědění tím, co konstituuje pravdu, a v tom je nebezpečí např. vědecké

---

¹⁸ Zdá se, že lze pozorovat korelát Foucaultovy koncepce moci i se sociálním polem, tak jak ho definoval Pierre Bourdieu, které „se řídí svými vlastními zákony fungování a transformace, jinými slovy jde o strukturu objektivních vztahů mezi pozicemi, které v něm zaujímají jednotlivci či skupiny konkurující si v úsilí o legitimitu“ (Bourdieu 2010: 282, převzato Růžička, Vašát 2011: 130). Kde je pole jako prostor, v kterém dochází k bojům s cílem transformovat či zachovat stávající strukturu.

racionality a produkce pravdy (viz fašistické pseudovědy, eugenika, atd.), disciplinace a normalizace, či instrumentální a konstruktivistické tvorby, protože dle jeho pojetí, žádná podstata neexistuje (Foucault 1994: 77). To se podobá pojetí D&G, protože pravda je také vždy ve vztahu k určitému historickému období. Produkce vědění a pravdy se u Foucaulta dále váže k tématu biomoci, vnitřního nebezpečí, abnormality. Tedy snaze ochránit společnost před tím co ji ohrožuje, a potřebě podrobit to kontrole skrze ustanovené instituce (zdravotní, policejní,...). Tuto kontrolu kvality života lze spojovat s xenofobií, homogenitou, fašismem,...

K porozumění vztahům moci, by nejlépe zřejmě vypovídali boje o ní. Aneb subjektivizování, nacházející se pod účinky moci.

Oba autoři, jak Michel Foucault tak Gilles Deleuze, byli v té době aktivní v Groupe d'Information sur les Prisons (Prison Information Group), osobně se setkali s Černými Pantery (Black Panther Party), a Foucault dokonce napsal časopisové vydání o atentátu na aktivistu George Jacksona - kde základní myšlenkou bylo, že americká vláda je okupační armádou, proti které Černí Panteři bojovali, aby se od ní osvobodili.¹⁹ Americká vláda dissent silně potlačovala, jak skrze uvěznění a falešná obvinění, tak skrze asasinace.²⁰ Deleuze na druhé straně z knihy G. Jacksona, *Soledad Brother: The Prison Letters of George Jackson* (1970) přinejmenším prokazatelně čerpal.²¹ Jejich porozumění aktivistickým bojům minorit a lidí na okraji se jeví jako značné.

Autoři se tedy zabývají potenciálem transformace politických institucí práva, privilegia a moci, a podílí se na ustanovení nové filozofie práva. Oba ukazují, že filosofie dnes konfrontuje novou situaci. Jde o proměnu klasického diskursu práv člověka, kterým je právo na život, svobodu, majetek. Prvním právem by pro ně bylo právo toužit, druhým vynalézat nové možnosti pro život, což lze nalézt v samém základě různých míst odporu a předmětů boje dnes (Lambert 2006: 129-130).

Autoři hovoří o tenzi mezi svobodou a státním zajetím, podrobením právu, a privilegované, státem sponzorované vědecké pravdě.²² Systém legislativy (společenské smlouvy) údajně vyhovuje buržoazii, liberalismu, kapitalismu. Abstraktní právo jakožto

---

¹⁹ Viz např. Joy James (2007), *Warfare in the American Homeland: Policing and Prison in a Penal Democracy*. Durham and London: Duke University Press

²⁰ O tom více například v Assata Shakur (2014), *Assata, An Autobiography*. Zed Books LTD

²¹ Viz např. Michelle Koerner (2011), *Line of Escape: Gilles Deleuze's Encounter with George Jackson*. Genre; 44 (2): 157–180. University of Oklahoma.

²² Situace vládních nařízení za pandemie covidu také ukazuje, jak jsme ještě stále uzavřeni v té vědecké racionalitě, která se stává podkladem pro tvorbu zákonů. Medicína jako vědění, moc působí na tělo a populaci a stává se podkladem pro tvorbu zákonů.

převoditelný kapitál je pro jeho funkčnost zásadní stejně jako myšlenka národa či země. Problematizují mocenské mechanismy, rasismus, fašismus a vztah vědění a moci.

5. Závěr

Autoři se shodují v poukázání na to, že politika je pokračováním války, tedy i že zdánlivý mír, je jen pokračováním války. Ale odlišným způsobem a v odlišném kontextu. Válka u Deleuze a Guattariho pokračuje po přivlastnění válečného stroje (VS) státem, což umožňuje vznik kapitalismu, a vytvoření autonomního VS, který státy přesahuje. Válka v D&G teorii není předmětem VS, činí ji svým předmětem, když je přisvojen, zmocněn státem či mu takové zmocnění hrozí. VS ze samotné své podstaty chce uniknout státnímu zachycení. Jenže VS únikem státnímu zachycení v kapitalismu svého cíle nedosahuje - protože pořád zůstává uvnitř kapitalistického "kolosu" a jenom přispívá k jeho reprodukci. Tedy i když si pro sebe VS vytvoří nějaký autonomní, nezávislý únik a neběží v souladu s tím, jak to vytyčuje a rýsuje stát, stejně se na fungování státu svým způsobem podílí, a tedy na principech, proti kterým se obrací.

Co je tak v tomto pojetí doopravdy revoluční pohyb, je opustit rovinu kapitálu, jinak se VS jen podílí na reprodukci státního kapitalismu a znovu vytváří to, proti čemu se obrací. Protože změna zákonů uvnitř státu, není řešením eliminace státního zajetí a právního násilí. Zajetí je míněno skrze přímé srovnání a monopolní přivlastňování (prostřednictvím rozdělení, zajetí skrze půdu - pozemkovou rentu díky privatizaci půdy, zajetí směny a aktivity, činnosti, skrze daně).

U Foucaulta je válka na druhé straně popisována jako nikdy nekončící (ustanovená v institucích, atd). Popisuje přesun od soukromé války, neinstitucionalizované, k válčení mezi národy, za hranicemi státu, a od něj posléze obrát ke správě sama sebe, ochraně proti vnitřnímu nepříteli, kde je reálná válka uskutečňována pouze v případě nejvyšší nutnosti. Kapitalismus jakožto světový systém, je v jeho koncepci spojen s typem moci, jakým je disciplinace, a je pouhým dědictvím a důsledkem biomoci, disciplinace a normalizace. Věnuje se genealogiím a instrumentalitě historických diskursů. Z čehož plyne kritický přístup ke svrchované formě moci a jejímu vědění, které disciplinuje a normalizuje, určuje co je "správné". Foucault navrhuje

ubírat se směrem k antidisciplinárnímu právu, osvobozeném od principu suverenity. Není žádné absolutno práva či pravdy pod prchavostí historie. Pod formulací zákona je válka a asymetrie sil. Státní zásoby umožňují silovou převahu (v podobě armády). Moc je nicméně neustále vyjednávána. Politika je pojata jako pokračování války, jež se ustanovuje se v institucích, praktikách a mechanismech státu. Je vepsána v epistemologickém rámci, v kterém kultura, tvorba významů a jazyk operuje a na kterém se podílí. Důležitou roli v obou koncepcích hraje vliv vědy a vědění, její spojitost s právem, centralizací, diskvalifikací, selekcí a normalizací.

Důvodem proč jsem se rozhodla věnovat pozornost zrovna těmto myslitelům, je jejich stěžejní přínos pro současné myšlení a sociální ontologii. Na jisté problémy nedokážu odpovědět, jde spíše o expozi, snahu zprostředkovat své porozumění, pokusit se interpretovat koncepty těchto vlivných autorů a popsat proces analýzy. Autoři vzbudili velké množství otázek, které mohou vést k dalšímu bádání - například co se týče spojitostí mezi válečným strojem a Nietzsche, moderního nomádství či výzkumy spojené s problematikou menšin. Foucaultova práce by nás mohla vést k debatě o tom, jak jsou politická rozhodnutí součástí procesu tvorby znalostí, a současně jak jsou procesy tvorby znalostí podpůrným místem pro politická rozhodnutí.

Na závěr bych ráda řekla, že jsem si vědoma mezí znalostí, které vytvářím.

6. Slovníček základních pojmů

Jsem si vědoma, že zde obsažené stěžejní pojmy jsou komplexní a jsou tu vysvětleny velmi stručně a zjednodušeně. Nicméně věřím, že mohou pomoci k lepší orientaci v předloženém rozboru koncepcí.

Abstraktní stroj

Neznají formy a substance, to je činí abstraktními, a v tom spočívá jejich smysl (skládají se z nezformovaných látek a neformálních funkcí). Každý abstraktní stroj odkazuje na jiné stroje, protože jejich různé typy jsou navzájem propletené a operace součinné (Deleuze, Guattari 2010: 582-5). Může být chápán jako organizace sil.

Mikromoc

Např. škola, armáda, továrna, nemocnice, mikromoci zároveň jako “ohniska nestability”, kde vznikají nakupení, úniky a převrácení (Deleuze, Guattari 2010: 245). Konstrukce „mikromoci“ vychází z těla jako manipulovatelného objektu, a je klíčem k disciplinární moci (Dreyfus, Rabinow 2010: 238-239).

Teritorializace

Přidělování půdy, a s tím spojená stabilizace a kódování roviny konzistence mocenskými aparáty (Deleuze, Guattari 2010: 448, 480, 506-9). Souvisí se státním „procesem zajetí“; se správou teritoria, kontrolou pobytu a oběhu lidí a věcí v něm. Týká se organizace práce a kontrolou norem vykořisťování nadhodnoty práce; daňového systému a kontroly vydávání peněz. Historie svědčí o spolupůsobení tohoto trojitého monopolu v podniku teritorializace válečníků a začlenění jejich sil do státní podoby. Teritorializace profituje zejména z vývoje veřejného daňového systému a ze státního zachycení měnové ekonomiky (Sibertin-Blanc 2010: 12).

Deteritorializace

Je to pohyb, jímž se opouští teritorium, je operací linie úniku (Deleuze, Guattari 2010: 579).

Reteritorializace

Může překrývat deteritorializaci, takže může zatarasit linii úniku. Její úlohou je “nahrazovat” ztracené teritorium (i na bytosti, předmětu, systému, atd.). Je to opětovné přisvojení - vlastnictví je tedy reteritorializující (Deleuze, Guattari 2010: 579).

Kódování

Může být např. biologické, politické, ekonomické. Souvisí se stratou, které zachovává jednotu složení. Ta se týká formálních rysů pro všechny formy či kódy. Kódy jsou abstraktní složky veškeré artikulace. Je to “označování”. Kódováním věci vstupují do určitých definitivních vztahů, čím více je něco zakódováno, tím rigidněji jde vstoupit do těchto vztahů, a tím méně snadno lze usilovat o alternativní vztahy; např. stát si potřebuje udržet integritu společnosti, rezonanci segmentů a toků, skrze abstraktní stroj překódování. Nástrojem kódování je např. zákon (Deleuze, Guattari 2010: 13, 509, 513).

Hladký prostor

Hladký prostor může být např. typu moře, poušť, step, vzduch, atmosféra. Obývají ho molekulární multiplicity. Je spojen s absolutním pohybem. Hl. prostor je zaujímán, aniž by byl počítán; člověk v něm obývá aniž kakuluje (Deleuze, Guattari 2010: 442, 445, 535, 577). Odkazuje především k volnosti pohybu, jenž není lineární.

Rýhovaný prostor

Rýhované je to, co přetíná proměnlivé, co uspořádává a řadí rozdílné formy, co organizuje (spojené např. s usedlickým, zemědělským prostorem, reprodukcí). Spojen s pohybem relativním (Deleuze, Guattari 2010: 424, 442). Pohyb je tedy organizovaný, předem určený, strukturovaný z bodu do bodu, jako opak pohybu volného.

Linie úniku

Aktivní únik; je spojena s kreativitou, transformací, proměnou na něco jiného. Vždy u nich hrozí, že opustí svůj tvůrčí potenciál a zvrátí se v linii smrti, destrukce (Deleuze, Guattari 2010: 461, 484, 578). Mohou představovat tedy i zánik, odpojení od předešlého.

Rovina konzistence

Je protikladem roviny uspořádání, vývoje formy a tvorby subjektu; je to úroveň vztahů pohybu a klidu, rychlosti a pomalosti mezi nezformovanými elementy, to jest elementy molekulárními, do roviny konzistence se vepisují nomádské podstaty, hladké prostory, stávání se. Je to rovina kontinuální variace (Deleuze, Guattari 2010: 578, 582). Protíná formy.

Rovina kompozice

Je protikladem roviny konzistence. Je to úroveň forem a rozvoje forem, úroveň subjektů a formování subjektů; rovina organizace a vývoje (Deleuze, Guattari 2010: 578).

Multiplicita

Mnohost, není definována svými prvky; ani jedna, ani druhá věc, ale něco mezi nebo obě (např. prostor a čas), rozdělením může dojít k změně povahy. Je charakterizována liniemi a dimenzemi, jež nese v "intenci". Je totožná se "stáváním se" (Deleuze, Guattari 2010: 276, 281).

Molární

Prostor jež vytváří je rýhovaný. Tvoří také spočítatelné multiplicity, subjekty, stromový, binární, segmentární systém. Označuje struktury a principy, které jsou založeny na rigidních stratifikacích nebo kódováních. Je multiplicitou substancí vztahujících se k subjektům (např. velké byrokratické struktury) (Deleuze, Guattari 2010: 577).

Molekulární

Patří k hladkému prostoru, jsou to malé, decentrované spojení jednotlivců a skupin, ne exaktní celky. Je základem mikropolitiky, umožňuje spojení, která jsou lokální a singulární. Molekulární toky se mohou spojovat v bodech akumulace nebo zastavení, které je segmentarizují a usměrňují (Deleuze, Guattari 2010: 577).

Mikro-politika

Je to kvantový tok, do něhož se noří segmentová linie (která je makro-politická). Kvanta jsou znaky či stupně deterritorializace v dekódovaném toku. Tvrdá linie naopak obsahuje

překódování, a segmenty jsou jako reteritorializace na překódovávající linii (Deleuze, Guattari 2010: 246-7).

Epistemologie

Studium povahy a rozsahu znalostí, a oprávněné víry, analyzuje povahu znalostí a to, jak souvisí s pojmy, jako je pravda, víra či ospravedlnění; zabývá se také prostředky produkce znalostí, s ohledem na metody, platnost, rozsah a rozlišení mezi oprávněnou vírou a názorem; znalost moci jako soubor diskrétních postupů, praktik a technologií (Lambert 2006: 140).

7. Seznam použité literatury

7.1. Seznam literatury

- Foucault, Michel. 2006. *Je třeba bránit společnost*. Praha: Filosofia
- Foucault, Michel. 1994. *Diskurs, autor, genealogie*. Praha: Svoboda
- Deleuze, Gilles.; Guattari, Félix. 2010. *Tisíc plošin*. Praha: Herrmann & synové
- Deleuze, Gilles.; Guattari, Félix. 1983. *Anti-Oedipus, Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Deleuze, Gilles. 1996. *Foucault*. Praha: Herrmann & synové
- Maffesoli, Michel. 2002. *O nomádství: Iniciační toulky*. Praha: Prostor
- Dreyfus, Hubert L.; Rabinow, Paul. 2010. *Michel Foucault: Za hranicemi strukturalismu a hermeneutiky*. Praha: Herrmann & synové
- Marcelli, Miroslav. 1995. *Michel Foucault alebo stať sa iným*. Bratislava: Archa
- Lambert, Gregg. 2006. *Who's Afraid of Deleuze and Guattari?*. Continuum
- Agamben, Giorgio. 2009. *“What is an apparatus?” and Other Essays*. Stanford: Stanford University Press
- James, Joy. 2007. *Warfare in the American Homeland: Policing and Prison in a Penal Democracy*. Durham and London: Duke University Press
- Shakur, Assata. 2014. *Assata, An Autobiography*. Zed Books LTD
- Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Portál

- Simmel, Georg. 1997. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Žižek, Slavoj. 2013. *Násilí*. Rybka Publishers.
- Haraway, Donna J. 1991. *Simians, Cyborgs and Women, The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books
- Marcuse, Herbert. 1955. *Eros and Civilisation, A Philosophical Inquiry into Freud*. Beacon Press
- Han, Byung-Chul. 2016. *Výhořelá společnost*. Praha: Rybka Publishers
- Pospěch, Pavel. 2021. *Neznámá společnost: Pohledy na současné Česko*. Host

7.2. Internetové zdroje

SIBERTIN-BLANC, Guillaume, 2010. The War Machine, the Formula and the Hypothesis: Deleuze and Guattari as Readers of Clausewitz [online]. *Theory & Event* 13(3), Dostupné z: [doi:10.1353/tae.2010.0012](https://doi.org/10.1353/tae.2010.0012).

DELEUZE, Gilles, 1997. Desire & pleasure [online]. *Magazine littéraire* 325 (1994), 59-65. Dostupné z: <http://www.artdes.monash.edu.au/globe/delfou.html>

GROSGOUEL, R.; MIELANTS, E, 2006. The Long-Durée Entanglement Between Islamophobia and Racism in the Modern/Colonial Capitalist/Patriarchal World-System: An Introduction [online]. *Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge*: Vol. 5: Iss. 1, Article 2. Dostupné z: <http://scholarworks.umb.edu/humanarchitecture/vol5/iss1/2>

KOTSKO, Adam, 2017. Neoliberalism's Demons [online]. *Theory & Event* 20(2), 493-509. Dostupné z: <https://www.muse.jhu.edu/article/655782>.

SMITH, Daniel W., 2011. Flow, Code and Stock: A Note on Deleuze's Political Philosophy [online]. *Deleuze Studies*: Vol. 5: 36–55. Edinburgh University Press. Dostupné z: <https://philarchive.org/archive/SMIFCA-3v1>

SMITH, Daniel W., 2018. 7000 B.C.: Apparatus of Capture [online]. *A Thousand Plateaus and Philosophy*. Chapter 13: 223–241. Edinburgh University Press. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/337323505_7000_BC_Apparatus_of_Capture

DE LANDA, Manuel, 2011. *Metaphysics As Ontology: Aristotle and Deleuze's Realism* [videozáznam na Youtube]. Záznam přednášky. European Graduate School EGS Media and Communication Studies department program Saas-Fee Switzerland Europe. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1ZjMKGTYfK4>

Survival International, 2015. *An Amazon Indian in London: interview with Nixiwaka Yawanawá* [online]. Dostupné z: <https://www.survivalinternational.org/articles/3314-interview-with-joel-yawanawa>

SHAVIRO, Steven, 2005. Norman O. Brown [online]. *The Pinocchio Theory*. Dostupné z: <http://www.shaviro.com/Blog/?p=419>

KOERNER, Michelle, 2011. Line of Escape: Gilles Deleuze's Encounter with George Jackson [online]. *Genre*; 44 (2): 157–180. University of Oklahoma. Dostupné z: <https://doi.org/10.1215/00166928-1260183>

RŮŽIČKA, Michal, VAŠÁT, Petr, 2011. „Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus“ *AntropoWEBZIN* 7 (2): 129-133. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/zakladni-koncepty-pierra-bourdieu-pole-kapital-habitus>

FARRER, Martin, HARDING, Luke, 2022. *Ukraine's Zelenskiy calls Russia 'terrorist state' over aid shelling as forces close in on Kyiv* [online]. The Guardian. Dostupné z: [Ukraine's Zelenskiy calls Russia 'terrorist state' over aid shelling as forces close in on Kyiv | Ukraine | The Guardian](https://www.theguardian.com/world/2022/feb/24/ukraine-zelenskiy-calls-russia-terrorist-state-over-aid-shelling-as-forces-close-in-on-kyiv)

"axiomatic." *Oxford Reference* [online]. Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095437682>.

Resumé

The main focus of my thesis is to analyze and compare selected aspects of two influential socio-philosophical conceptions, concerning the interrelation of war and society. This thesis is therefore divided into three main parts. The first part is conceived as an introduction to the conception of interrelation between the war machine and the state apparatus as presented in *A Thousand Plateaus* by philosopher Gilles Deleuze and psychoanalyst Félix Guattari. The second part offers acquaintance with conceptions of philosopher and historian Michel Foucault relevant to the complementary relation of politics and war, thematized in the series of lectures at the Collège de France: *Society Must Be Defended*. In the third section they are compared. This thesis can be helpful for research concerning the theory of state or problematic of war, peace, power dynamics, power asymmetry, law, capitalism or problematic concerning minorities.